

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Johan Skytte poliitikauuringute instituut

Henrik-Mikael Toiviainen

**Iraani Islamivabariigi ja Saudi Araabia Kuningriigi omavaheline
konkureerimine Lähis-Ida piirkonnas: ÜRO näitel**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Raul Toomla, PhD

Tartu 2021

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Henrik-Mikael Toiviainen, 16.05.2021

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditoriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Lühikokkuvõte

Alates 1979. aasta islamirevolutsioonist on Saudi Araabia ja Iraan omavahel konkureerinud mõjuvõimu pärast Lähis-Ida piirkonnas, sest mõlemad riigid näevad ennast kui islamimaailma esindajat. Konkureerimine on jätkunud ka 21. sajandil, kuid rivaalitsemise algusest peale on riigid hoidunud otsesest sõjategevusest ning üritanud kaudselt mõjutada lähiriikide käitumist. Üks viis mõjuvõimu saavutamiseks on sõltuvussuhte loomine nii majanduslikult kui julgeolekualaselt ning selle bakalaureusetöö eesmärk on analüüsida, milline seos on riikidel kaubanduse ja relvaimpordi osakaalu suurusel ja riikide hääletamismustritel ÜRO Peaassamblees. Sarnaseid uurimusi on läbi viidud ka teiste riikidega ja teistes organisatsioonides.

Käesolevas töös on uuritud Saudi Araabia ja Iraani majanduslikke ja julgeolekualaseid suhteid Lähis-Ida riikidega ning kõrvutatud nende osatähtsus (sõltumatu muutuja) ja ÜRO Peaassamblee hääletustega (sõltuv muutuja). Teoreetilisest osast lähtuvalt on autori hüpotees, et mida suurem on riik A osatähtsus riigi B majanduses ja julgeolekus, seda sarnasemalt hääletab riik B riik A-ga.

Tööst selgub, et Lähis-Ida riikide kaubanduslik osakaal ja häälte kattumine ÜRO Peaassamblees on suurem Saudi Araabiaga kui Iraaniga, kuid enamikel neist puudub seos nende kahe muutuja vahel. Julgeolekualaselt on tinglikult suurem tähtsus Iraanil, kuid ka sellel puudub omavaheline seos häälte kattumisel ÜRO Peaassamblees. Mõlema riigi osatähtsus uuritavate Lähis-Ida riikide majanduses ja julgeolekus on marginaalne, mistõttu tuleneb riikide häälte kattuvus ühe või teisega vastavalt enda huvidest. Edaspidi oleks mõistlik uurida Lähis-Ida riikide suurimate majandus- ja julgeolekupartnerite osatähtsust ja nende korrelatsiooni rahvusvahelistes organisatsioonides.

Sisukord

Lühikokkuvõte	3
Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline taust.....	7
1.1 Mõju kontseptualiseerimine.....	7
1.2 Majandusliku sõltuvuse kontseptualiseerimine	9
1.3 Julgeolekualase sõltuvuse kontseptualiseerimine.....	12
1.4 Saudi Araabia ja Iraani konkureerimise kujunemine.....	13
2. Meetod.....	15
3. Kaubavahetuse andmed	17
3.1 Araabia Ühendemiraadid.....	17
3.2 Bahrein.....	18
3.3 Egiptus.....	19
3.4 Iraak	20
3.5 Jeemen.....	21
3.6 Jordaania	22
3.7 Katar	23
3.8 Kuveit.....	24
3.9 Liibanon	25
3.10 Omaan.....	26
3.11 Süüria	27
4. Relvakaubanduse andmed	28
4.1 Iraani relvamüük Iraaki.....	28
4.2 Iraani relvamüük Süüriasse	28
4.3 Saudi Araabia relvamüük Jeemenisse	29
5. Analüüs ja tulemus.....	30
5.1 Analüüs	30
5.2 Tulemused.....	38
Kokkuvõte.....	40
Kasutatud kirjandus	42
Summary.....	45

Sissejuhatus

Alates 1979. aasta islamirevolutsioonist on Iraan ja Saudi Araabia omavahel konkureerinud mõjuvõimu pärast Lähis-Ida piirkonnas, sest mõlemad riigid näevad enda rolli kui islamimaailma esindajatena ning Lähis-Ida „külm sõda“ ei ole vaibunud ka 21. sajandil, mida tõestavad mitmed 21. sajandil lahvatanud sisemised konfliktid ja sõjategevus. Kahe riigi omavahelised suhted on aktuaalsed, sest Lähis-Idas toimuvad sündmused mõjutavad kaudselt teisi ümbruskonnas ja ka kaugemal asuvaid riike. Kaks suurriiki on hoidunud omavahel otsesest sõjategevusest ning on üritanud kaudselt suurendada oma mõjuvõimu lähiriikides ning üks viis mõjuvõimu saavutamiseks on sõltuvussuhte loomine majanduslikult ja julgeolekualaselt. Selle bakalaureusetöö eesmärk on uurida, milline seos on Lähis-Ida riikide Saudi Araabia ja Iraani kaubanduse ja relvaimpordi osakaalu suurusel ja nende riikide hääletamismustritel ÜRO Peaassamblees.

Bakalaureusetöös võetakse tähelepanu alla 11 Lähis-Ida riigi majanduslikud ja julgeolekualased suhted Saudi Araabia ja Iraaniga ning analüüsitakse, millised muutused on aastatel 2000-2019 toimunud majanduses ja julgeolekus ning milline mõju on neil olnud riikide välispoliitikale. Teoreetilise raamistiku põhjal teeb autor hüpoteesi, et mida suurem on riigi A osakaal riigi B majanduses ja julgeolekus, seda suurem on ka Riigi B häälte kattumine riigi A-ga ÜRO Peaassamblees. Sarnaseid uurimusi on varasemalt tehtud mitmeid: Axel Dreher, Peter Nunnenkamp ja Rainer Thiele (2008) on leidnud seose Ameerika Ühendriikide välisabil ja ÜRO Peaassamblees riikide hääletamisel ning Jonathan R. Strand ja John P. Tuman (2012) on analüüsinud Jaapani tegevust Rahvusvahelises Vaalapüügikomisjonis, et leida suuremat toetust oma seisukohtadele organisatsioonis. Autorile kättesaadava kirjanduse põhjal saab väita, et Saudi Araabia ja Iraani omavahelist konkureerimist ÜRO Peaassamblee hääletuste põhjal varasemalt sellisel viisil uuritud ei ole.

Sellest tulenevalt on uurimisülesanded järgnevad:

- 1) arvutada välja, milline on riikide osakaal teineteise kaubanduses (OEC kodulehekülje põhjal), julgeolekus (SIPRI andmebaasi põhjal) ning riikide häälte kattumine (korrelatsioon) ÜRO Peaassamblees (Erik Voeteni andmebaasi põhjal) aastatel 2000-2019.

2) selgitada välja kumb riik (uuritav Lähis-Ida riik või Saudi Araabia/Iraan) on diaadis kas majanduses või julgeolekus dominantsem osapool, kes saaks teise käitumist mõjutada?

3) Milline on riikide seos osakaalu suurusel kaubanduses ja julgeolekus ning riikide hääletamistel ÜRO Peaassamblees?

Töö esimeses osas on esitatud teoreetiline raamistik, milles on käsitletud nii mõju kontseptualiseerimist, majanduslikku ja julgeolekualast sõltumist kui ka Saudi Araabia ja Iraani konkureerimise kujunemist. Teoreetilise raamistiku järel on antud ülevaade uurimismeetodist ehk millisel viisil leitakse kahe muutuja väärtused ning kirjeldatakse nende omavaheliste seoste leidmist. ÜRO Peaassamblees toimunud hääletuste sorteerimiseks kasutab autor andmetöötlusprogrammi RStudio. Kolmandas ja neljandas peatükis annab autor ülevaate kaubavahetuse ja relvaimpordi andmetest, mis aitavad paremini mõista diaadis olevate riikide omavahelist suhet, et leida dominantsem riik. Viiendas peatükis on autor läbi viinud analüüsi ja esitanud tulemused, millest saab järeldada, et Lähis-Ida riikide kaubanduslik osakaal ja häälte kattumine ÜRO Peaassamblees on suurem Saudi Araabiaga kui Iraaniga, kuid enamikel neist puudub seos nende kahe muutuja vahel. Julgeolekualaselt on suurem tähtsus Iraanil, kuid ka sellel puudub omavaheline seos häälte kattumisel ÜRO Peaassamblees. Töö autor tänab oma juhendajat Raul Toomlat, kellelt on töö kirjutamisel abi saadud.

1. Teoreetiline taust

1.1 Mõju kontseptualiseerimine

Iraani ja Saudi Araabia omavahelise konkureerimise paremaks näitlikustamiseks on vaja kõigepealt kontseptualiseerida mõju. Kuigi mõju ja võimu terminid kerkivad tihti esile rahvusvaheliste suhete teemalises kirjanduses, siis on tavapärane, et teadlased käsitlevad mõju ja võimu termineid kui sünonüüme (Zaaiman, 2020: 5). Kaks mõistet kattuvad omavahel tugevalt kahel põhjusel: esiteks, võim võib olla mõju allikas ja vastupidi ning teiseks, mõjupositsioonid võivad kujuneda võimupositsioonideks ja ka vastupidi (Zaaiman, 2020: 5). Tuntud võimuteoreetik Robert A. Dahl on käsitlenud võimu kui mõju erijuhtumina, kuid on kahte terminit võtnud ka kui sünonüüme (Zaaiman, 2020: 5) ning on defineerinud võimu kui teguri A võimet panna tegur B tegema midagi, mida ta ei oleks varasemalt teinud (Malanciuc, 2018: 99).

Mõju ja võimu on võimalik käsitleda kui mõisteid, mis kattuvad, kuid nad ei pea ilmtingimata tähendama ühte ja sama asja ning on väidetud, et võimu puhul on tegemist üldise kontseptsiooniga, kuid mõju on konkreetsem mõiste (Zaaiman, 2020: 5). Dorwin Cartwright on välja pakkunud definitsiooni, et kui esimene tegutseja sooritab teo, mis kutsub esile muutuse teises tegutsejas, siis on tegemist mõjutusega, kuid kui esimene tegutseja suudab juba mõjutada teist tegutsejat, siis võib väita, et esimene omab ka võimu teise tegutseja suhtes (Zaaiman, 2020: 5-6) ehk sellise arusaama järgi võim on midagi, mida saab omada ja mõju on miski, mida saab rakendada.

Teoreetikud on välja pakkunud ka kolmanda võimaluse, kus mõju puhul on tegemist üldise kontseptsiooniga ning võim rohkem konkreetne mõiste (Zaaiman, 2020: 6). Dennis H. Wrong võtab mõju kui üldisemat kontseptsiooni ning on selgitanud, et võim on identse tähendusega, mis edukas ja sihiklik mõju, kuid arvesse tuleb võtta ka tahtmatut mõju (Zaaiman, 2020: 7). Kui A sihilikult kutsub esile B-s muutuse, mida sooviti saavutada, siis omatakse võimu, kuid kui sihilikult kutsutakse B-s esile muutus ja tulemus ei ole soovitud eesmärk, siis avaldati mõju, kuid on ka kolmas võimalus: kui A tahtmata kutsub B-s esile muutuse, siis ikkagi avaldati mõju (Zaaiman, 2020: 7). Sellest saab järeldada, et mõju omatakse nii selle tahtlikul kui ka tahtmatul kasutamisel ning võib avalduda nii otseselt kui ka kaudselt. Lisaks sellele on teadlased kirjeldanud võimu kui mõju, millega kaasnevad ähvardused või sanktsioonid ootustele mittevastavalt käitudes (Zaaiman,

2020: 6). Rahvusvahelistes suhetes on ähvardust defineeritud kui olukorda, kus ühel grupil on teise suhtes võimekus avaldada teisele grupile negatiivset mõju (Rousseau & Garcia-Retamero, 2007: 745). Peamiselt on ähvardused suunatud kollektiivile ning võivad olla nii sõjalised, majanduslikud kui ka kultuurilised, kuid kuna ähvardused on tõenäosuslikud, mida võidakse ellu viia või mitte (Rousseau & Garcia-Retamero, 2007: 745), siis saab ähvardused liigitada mõju sihiliku avaldamise alla ning need võivad olla kas edukad või mitte. Nii Hans Morgenthau kui ka Kenneth N. Waltz on rõhutanud, et riigi materiaalsed võimekused mängivad olulist rolli riigi võimes kujundada käitumist (Moyer *et al*, 2018: 6) ehk ähvarduste tõsiseltvõetavuse tingib nende võimekus neid ka realselt ellu viia. Antud juhul mõju avaldamine tuleneb riikide arusaamisest, et allumatuse korral ähvardavad neid negatiivsed tagajärjed.

Näiteid selle kohta, kuidas riigid reageerivad karmilt kui riigid ei käitu olulises küsimuses nii nagu oodatakse, leidub ka Lähis-Idast. Kui Jordaania keeldus Saudi Araabiat toetamast 1990. aastal, seoses Saudi Araabia ja Iraagi vastandumisega, siis saudid võtsid seda kui reetmist ning reageeriti karmilt: lõpetati toetuste andmine Jordaaniale, katkestati odava nafta müük ning Jordaania importi asuti piirama (Country Listing, 1992). Samuti kehtestati 2017. aastal Saudi Araabia juhtimisel embargo Katarile kui viimane keeldus esitatud nõudmiste täitmist (Collins, 2018: 1).

Kuna mõju mõiste on laiatähenduslik ning varieerub palju nii liigi kui ka konteksti poolest, siis väljendub mõju definitsioon kõige paremini kui riigi A potentsiaalses võimekuses mõjutada riigi B käitumist (Moyer *et al*, 2018: 7). Tegelike tulemuste analüüs ei sobi hinnangu andmiseks, sest riigi mõjutustegevus, isegi kui see on tahtlik, ei pruugi viia soovitud tulemuseni ning osaliselt ka seetõttu, et mõjutamine ei loo väljundeid, mida saaks kergesti mõõta (Moyer *et al*, 2018: 7). Evelyn Goh (2014) on viidanud asjaolule, et ainult väljunditele kui tõenditele keskendumine seab veenvate asitõendite lati väga kõrgeks ning kõige paremaks analüüsi tegemiseks oleks vaja mingisugust konflikti, mis näitaks, et B-l oli alguses teistsugused huvid ja eelistused, kuid A mõjutustegevuse või veenmise tõttu otsustas siiski langetada otsused, mida varasemalt ei oleks teinud.

Antud töös saab mõju kontseptualiseerida kõige paremini võttes omaks eelnevalt kirjeldatud kolmanda koolkonna lähenemise, sest see keskendub eelkõige riikide potentsiaalile kujundada teise riigi käitumist ning võimaldab võtta mõju hindamisel

arvesse nii riikide vahelist majandust, sõjalist koostööd kui ka suhtelisi aspekte. Mõju on kui jõud, mida saab kasutada teise suunamiseks ja suunaja on arusaam, et allumatuse korral võivad järgneda sanktsioonid.

Sellest tulenevalt on vaja ülevaadet, milline on osapoolte majanduslik, sõjaline ja suhteline läbikäimine ja saada arusaam, millisel osapoolel on rohkem ressursse teise mõjutamiseks. Võimusuhe on diaadis unilateraalne kui ainult üks osapool omab võimu kellegi teise üle ja bilateraalne kui mõlemad osapooled omavad võimu üksteise üle (Goldhamer & Shils, 1939: 175) ehk mõlemal osapoolel võivad olla vajalikud ressursid üksteise mõjutamiseks.

David A. Baldwin (2013) on viidanud mõju avaldamise suhtelisusele ehk käsitletud mõju avaldamise allikana ressursse ja mõju avaldamise kuludele. Antud juhul mõju avaldamisel peavad A ja B esitama endale küsimused mõju avaldamise ja allumise hinna kohta, et kui kõrge või madal on A jaoks mõju avaldamine B suhtes ning kui kõrge või madal hind on B jaoks A mõjutustegevuse eiramine või sellele allumine (Baldwin, 2013: 275). On väidetud, et suuremat mõju omab see osapool, kes suudab panna teise poole tegema midagi enda jaoks kulukat ehk hoolimata kõrgest kulust B jaoks, otsustab ta A mõjutustegevusele alluda (Baldwin, 2013: 275). Teisalt on oluline ära märkida, et bilateraalses suhtluses on oluline tähtsus läbirääkimistel ning neil võib olla mitmeid tulemusi: tulemuseks saab olla mõlema osapoolte täielik eesmärkide täitumine, osaline täitumine kompromissi näol, ühe osapoolte täitumine või mõlema osapoolte eesmärkide mittetäitumine (Goldhamer & Shils, 1939: 175-176) ehk mõju avaldamise ja mõjule allumise hind võib muutuda läbirääkimiste käigus.

1.2 Majandusliku sõltuvuse kontseptualiseerimine

Riikidevahelised majandussuhted üldiselt hõlmavad endas kaubandust, investeringuid ja rahavoogusid ning nende hulka võib lisada ka välisabi (Moyer *et al*, 2017: 3). Majandussuhetele ei saa läheneda ainult turujõudude vaatenurgast, vaid tuleb käsitleda ka poliitilist perspektiivi, sest need kujutavad endast potentsiaalseid vahendeid üksteise mõjutamiseks (Moyer *et al*, 2017: 3). Samuti on riikidel huvi majandussuhete loomisel pikaajalised ja „sügavad“ ehk mida põhjalikum leping, seda enam piiratakse riikide käitumist ning seetõttu on riikidel huvi sõlmida võimalikult laiapõhjalised lepingud, millega maksimeerida oma huvi ja stabiilne koostöö (Leonardo Baccini *et al*, 2015: 766).

Kuna riikidel on ebavõrdne ligipääs ressurssidele, siis võib tekkida olukord, kus ühel riigil tekib teisest riigist majanduslik sõltuvus ning sõltumatu osapool saab seda ära kasutada sõltuva riigi välispoliitika kujundamiseks ning seda on ka varasemalt empiirilistest testidest (Moyer *et al*, 2017: 3). Axel Dreher, Peter Nunnenkamp ja Rainer Thiele (2008) on oma uurimuses välja selgitanud seose Ameerika Ühendriikide välisabil ja ÜRO Peaassamblee riikide hääletamise vahel ning Leah Mandler koos Carmela Lutmariga (2020) on uurinud sama seost Iisraeli puhul. Käesolevas töös keskendub autor majanduslikele suhetele, sest erinevalt välisabist on riikide vahel majanduslikud suhted pidevad. Wen-Chin Wu, Ronan Tse-Min Fu ja Hsin-Hsin Pan (2016) on uurinud riikide kaubandust Hiina Rahvavabariigiga ja selle seost ÜRO Peaassamblee hääletamismustritega ning jõudsid järeldusele, et mida suurem on majandusliku koostöö ja välisabitähtsus Hiinal, seda suurem on tõenäosus, et riigid hääletavad koos Hiinaga kui käsil on mingisugune teema, mis on USA jaoks oluline ning Hiina on hääletanud USA seisukohale vastu. Samuti on Jonathan R. Strand ja John P. Tuman (2012) analüüsinud Jaapani tegevust Rahvusvahelises Vaalapüügikomisjonis ning jõudnud järeldusele, et mikroriigid, mis saavad Jaapanilt toetust, hääletavad ka rohkem koos Jaapaniga.

Ühe riigi suur kaubanduslik osatähtsus teises riigis võib esindada haavatavust ja viidata võimalikule poliitilisele manipulatsioonile, kuid samas ei pruugi see viidata otseselt sõltuvusele, sest tegemist võib olla sümmeetrilise sõltuvusega (Gartzke & Li, 2003: 555). Kaubandussuhete sõltumise hindamiseks on Erik Gartzke ja Quan Li (2003: 555) välja toonud mitmed valemid, mille abil saab välja arvutada ühe riigi sõltumise teisest riigist ning üks viis selleks on kaubanduspartneri osakaalu leidmine tervest kaubandusest ehk arvesse võetakse nii importi kui ka ekspordi. Samas tuleb rõhutada, et ekspordil ja impordil on erinevad kalduvused, sest kui ekspordist sõltumine on positiivne ja võib luua pikaajalise stabiilse koostöö koduriigi ettevõtetele, siis sõltumine impordist võib kodumaistele tööstustele olla ohuks (Kastner, 2016: 983) ning seda asjaolu võidakse ära kasutada. Seda iseloomustab hästi suhtumine Hiina Rahvavabariiki: kui Hiinasse eksporditakse, siis on tegemist positiivse asjaoluga, kuid Hiinast importimise puhul on tegemist hoopis negatiivse asjaoluga (Kastner, 2016: 983).

Asümmeetrilises kaubandussuhtes omab suuremat võimu see osapool diaadis, kes saab omale lubada kaubavahetuse takistamist või üldsegi selle katkestamist (Keohane & Nye, 1998: 89), millest saab järeldada, et sõltuvus tekib alles siis kui osapooled moodustavad

üksteise kaubandusest ebavõrdse osa ehk sellel kaubanduspartneril, kellel on suurem osatähtsus teise kaubandusest, sellel on ka rohkem võimu ja saab ka seetõttu lubada suhete katkestamist mõju avaldamiseks.

Selleks, et vähendada teiste mõjuvõimu, on riigid suurendanud oma iseseisvust ja kehtestanud tariifid teistele riikidele, et vähendada sõltumist välisriikide kaubandusest (Biersteker, 1980: 230-231). Näiteks on Tansaania välisriikide osakaalu vähendamiseks mitmekesisistanud nii oma ekspordi kui ka importi, et suurendada kodumaiste toodete tarbimist (Biersteker, 1980: 249) ning selle tõttu saab väita, et teiste riikide potentsiaalne mõjuvõim Tansaania suhtes on vähenenud. Maailmas on vähe riike, mis sõltuksid suures osas ainult ühest kaubanduspartnerist oma toodete eksportimiseks ja ainult ühest partnerist toodete importimiseks (Kleinberg, 2012: 529).

Sellest saab järeldada, et sõltumise kontseptsiooniks on „netosõltumine teistest“ ning sõltumise ja mõju omamise tingivad: kaubandusmahtude suurus, olulisest kaubandusartiklitest ning alternatiivsete kaubandusteede lihtsusest ja nendele ümberorienteerumise kulukusest (Caporaso, 1978: 22). Samuti on jõutud järeldusele, et mida vähem on alternatiivseid kaubateid väljaspool diaadis olevatele riikidele, seda väiksem on ka konflikti tõenäosus, mis tähendab seda, et riikide vahelist suhtlust määravad ka nende kokkupuuted kolmandate osapooltega (Kleinberg, 2012: 529).

Kui Gabriel Collins (2018) analüüsis Araabia riikide embargode kehtestamist Katarile 2017. aastal, siis blokaad ei viinud soovitud tulemusteni, sest Katar suutis luua omale uued tarneahelad (ca 15% Katari impordist moodustasid embargo kehtestanud riigidest pärit tooted) ning Araabia riikide diplomaatiliste ja poliitiliste suhete halvenemise tõttu tekkis võimalus Iraanil suurendada oma mõjuvõimu. See illustreerib seda, kuidas alternatiivsete kaubandusteede olemasolu viis pikaajase embargoni ning väiksem riik ei pidanud alluma suurema Saudi Araabia nõudmistele.

Timothy M. Peterson (2014: 575) on täiendanud, et kaubandussuhetest lahti ütleliste kuludes ei mängi rolli ainult kaubandusmahtude osakaal teineteises, vaid ka kaubandusartiklite erinevus, eriti kui tegemist on strateegiliste ressurssidega nagu kütused, raud ja teras, tööstusmasinad ja relvad, mille tõttu võivad kulud olla ühele osapooltele kõrgemad kui teisele, kuigi osakaalud võivad kaubanduses olla sarnased. Sellest saab järeldada, et mõjuvõimu omamist ei defineeri ainult osakaalu suurus teise

riigi kaubanduses, vaid ka kaubandusartiklite tähtsus teise riigi jaoks, sest teatud kaubandusartikleid on raskem asendada kui teisi.

1.3 Julgeolekualase sõltuvuse kontseptualiseerimine

Lisaks majanduslikele suhetele on võimalik riikidel mõjutada teiste riikide käitumist, kui kaalul on riigi julgeolek. Kui kaalul on riigi turvalisus, siis on sõltumise tekkimine, isegi kui suhted on keerukad, peaaegu universaalne (Moyer *et al*, 2017: 12).

On väidetud, et relvatehingutega kaasneb ka sarnasem välispoliitika ning Georg Strüver (2012: 20) on oma uurimuses leidnud toetust oma hüpoteesile, et relvatehingutega kaasneb ka suurem kattuvus välispoliitikas. Külma sõja ajal kasutasid Ameerika Ühendriigid ja Nõukogude Liit relvaeksportimist olulise instrumendina sõltumiste ja patrooni-kliendi suhete tekkeks (Paul, 1992: 1078). Välja on ka selgitatud, et suurem eelistuste kattumine suurendab tõenäosust, et USA nõustub andma riigile julgeolekuabi ning mida suurem on tulevikus eeliste kattumine, seda suurem on ka võimalus liitlaskuheteks (Bentley, 2013: 35). Sellest saab järeldada, et sarnased eelistused ja tulevikuvaated mängivad olulist rolli julgeolekualases koostöös ja seda kinnitab omakorda hääletamine ÜRO-s, mille hääletamismustrist selgub omakorda, et kui riikidel on huvid laias laastus, siis on neil ka suure tõenäosusega huvid konkreetsetes konfliktides (Bentley, 2013: 60).

Kuna sõjaline riistvara on seotud sunnivõimekusega, siis selliste kaupade müük peab toimuma valitsuse loal ning tehinguid, mis võiksid potentsiaalset rivaali aidata, heaks ei kiideta (Moyer *et al*, 2017: 13). David Kinsella (1998: 10) on rõhutanud, et importides relvi teisest riigist oma julgeoleku ja territoriaalse terviklikkuse säilitamiseks, peab riik loovutama osa oma autonoomiast ning ühtlustama riigi huvid oma patrooniga. Kuna riigil puudub võimekus ise relvi toota enda julgeoleku tarbeks ning riikidel on keeruline ühtlustada oma poliitilised suunad korraga mitmete relvatarnijatega, siis on riigid sunnitud leppima peamiselt ühe suurema partneriga (Kinsella, 1998: 10). Lisaks sellele tekitaks mitmete erinevate relvasüsteemide kasutus relvajõududele negatiivseid tagajärgi selle võimekusele (Kinsella, 1998:11).

Riigid, mis impordivad suurtes kogustes relvi ühest allikast, muutuvad oma aja jooksul veel rohkem patroonist sõltuvaks, sest koos relvade hankimisega lisandub struktuurne pikaajaline sõltuvus, sest importiv riik sõltub relvi eksportiva riigi tehnoloogilisest

oskusteabest, relvasüsteemide varuosadest ja hooldusest (Moyer *et al*, 2017: 14). Lisaks on teada asjaolu, et mida tihedamaks muutuvad relvatehingud kahe riigi vahel, seda suuremat mõjuvõimu omab eksportiv riik teise suhtes (Moyer *et al*, 2017: 14), mistõttu allumine relvaeksportija nõudmistele muutub atraktiivsemaks kui nende eiramine (Sislin, 1994: 669). Mõju saab avaldada kahel peamisel viisil: avaldades positiivseid sanktsiooni autasude ja tulevaste lubaduste kujul või avaldades negatiivseid sanktsioone ähvarduste ja karistuste näol (Sislin, 1994: 668).

1.4 Saudi Araabia ja Iraani konkureerimise kujunemine

Selleks, et paremini mõista Saudi Araabia ja Iraani omavahelist rivaalitsemist, tuleb minna tagasi külma sõja perioodi, mil konkureerimine alguse sai. Iraani ja Saudi Araabia omavaheliste suhete pöördepunktiks sai 1979. aasta revolutsioon Iraanis kui kukutati šahh Mohammad Reza Pahlavi (Tzemprin *et al*, 2015: 188). Kuigi Saudi Araabia ja Iraan on üksteisega vaenujalal, leidub nende vahel sarnasusi: mõlemas riigis mängib valitsemises tähtsat rolli religioon ehk antud juhul islam, mõlemas riigis puudub poliitiline vabadus ning opositsioon riigis puudub sõnavabaduse puuduse tõttu (Umbriaco, 2017: 6). See näitab, et rivaalitsemisel on sügavamad põhjused ning nendeks ei ole erilised erinevused valitsemises.

Enne 1979. aasta revolutsiooni olid mõlema riigi bilateraalsed suhted suhteliselt head ning mõlemad riigid otsustasid teha koostööd, sest neid ühendasid ühised huvid ja ohud (Tzemprin *et al*, 2015: 188). Mõlemad riigid tahtsid vältida Nõukogude Liidu mõjusfääri langemist ning ennetada ühisest naabrist, Iraagist, tulenevat ohtu (Tzemprin *et al*, 2015: 188). Peale islamirevolutsiooni Saudi Araabia ja Iraani suhted teravnesid, sest Saudi Araabia kui *status quo* säilitaja hakkas Iraanis nägema kui regionaalset julgeolekuohtu (Tzemprin *et al*, 2015: 188). Paljud õpetlased on välja pakkunud, et rivaalitsemise juured on sunniitide ja šiiitide omavahelistes ideoloogilises konfliktis (Tzemprin *et al*, 2015: 188) ning mõlemad osapooled pole suutnud peale 1300 aastat kestnud sallimatust ära leppida (Umbriaco, 2017: 6). Iraan, tollane Pärsia, muutus šiiitlikuks riigis alles 17. sajandil ning Saudi Araabia riik on üles ehitatud vahhabismile, mille siht on regionaalsed eripärad kaotada ja tugevdada riigi identiteeti (Tzemprin *et al*, 2015: 189). Regionaalsed eripärad on tingitud sellest, et kaasaegne Saudi Araabia ei olnud varem sellisel kujul säilinud ning regionaalne identiteet säilis ning Saudi Araabia võimud kartsid, et seda nõrkust võivad teised regionaalsed võimud ära kasutada (Tzemprin *et al*, 2015: 189).

Nii Saudi Araabia kui ka Iraan soovivad olla islami usu esindajad ning Saudi Araabia õigustab oma ülemvõimu sellega, et tema territooriumil asuvad kaks islami usu kõige pühamat linna: Meka ja Mediina ning Saudi Araabia on sellest tulenevalt saanud esitleda ennast kui islami esindajana rahvusvahelisel areenil (Tzemprin *et al*, 2015: 189). Athinia Tzemprin ja teised autorid (2015: 189) toovad siiski välja, et Saudi Araabia on tihti pidanud taluma kriitikat, sest riigi välispoliitika ei ole tihti langenud täielikult kokku islami ideaalidega, mida Saudi Araabia väidetavalt esindab.

Kõige karmim kriitika on tabanud Saudi Araabiat oma verivaenlaselt Iraanilt, kes alates islamirevolutsioonist oli võtnud endale kõige mõjuvõimsama šiiitide riigina positsiooni rahvusvahelisel areenil, mille eesmärk oli algusest peale tsiteerides Athinia Tzemprini: „agressiivne välispoliitika, mille eesmärk on eksportida Rūḥollāh Mūsavī Khomeynī ideoloogilisi uskumusi“ (Tzemprin *et al*, 2015: 189-190). Peale revolutsiooni olid Iraani võimud valmis eksportima oma ideoloogiat teistesse riikidesse ning Khomeynī kritiseeris monarhiat, väites, et see on korrumppeerunud ja ei vääri õigust islamimaailma esindajana (Moya Mena, 2018: 50). Tzemprini *et al* (2015: 190) lisab, et Iraani võitlus mõjuvõimu pärast Lähis-Ida piirkonnas ei kaasnenud islamirevolutsiooniga 1979. aastal, vaid pigem on tegemist ajaloolise nõudega, milles mängivad rolli riigi ajalugu ja geograafia ning mille tõttu on just Iraanil õigus määrata Pärsia lahe tulevikku.

Sama põhimõtte kehtib ka Saudi Araabia kohta, nimelt ei ole Saudi Araabia kunagi olnud Briti ega ühegi teise koloniaalvõimu ülemvõimu all ning just neil peaks olema õigus olla domineeriv seisund Lähis-Idas (Tzemprin *et al*, 2015: 190). See tähendab Iraani puhul, et juba enne islamirevolutsiooni 1979. aastal tahtis Iraan suurendada oma mõjuvõimu, kuid alles peale šahhi kukutamist lisandus rivaalitsemisele usuline pool (Tzemprin *et al*, 2015: 190). Nii Saudi Araabia kui ka Iraan on kasutanud religiooni, et vormida oma riigile uus identiteet, mida nad saaksid kasutada islami esindajatena rahvusvahelisel tasemel.

Julian Umbriaco (2017: 6) väitel võimendab konkureerimist külma sõja järel Lähis-Itta jäänud võimuvaakum, kuna külma sõja järgsed võimud on lahkunud ning mõlemad osapooled näevad selles võimalust võimuvaakum ise ära täita ning mõjuvõimu juurde saada. Kuigi mõlema poole eesmärk on Lähis-Idas oma mõjuvõimu suurendamine, on siiski mõlemad pooled hoidunud avatud vaenulikkusest ning on üritanud kaudselt tüürida

sündmuste käike, kujundada arenguid ning mõjutada riikide otsuseid vastavalt enda poliitilistele huvidele (Ersoy, 2013: 49).

Teoreetilise raamistiku põhjal teeb autor peamise hüpoteesi, et kui uuritava Lähis-Ida riigi tervest kaubanduse mahust moodustab suurema osakaalu riik A kui riik B, siis suuremat mõju omab uuritava riigi üle riik A ning antud juhul on riigid A ja B Saudi Araabia ja Iraan. Samasuguse hüpoteesi saab laiendada ka julgeolekualasele sõltumisele, spetsiifiliselt relvaimpordi osakaalule ehk suurema osakaalu omaja kaubanduses omab ka suuremat mõju riigi käitumise üle. Oluline on ka ära märkida, et Saudi Araabia ja Iraan ei pruugi alati olla uuritava riigi suhtes dominantsemad osapooled, mis saaksid mõjutada teise riigi käitumist, mistõttu on oluline saada ülevaade riikide omavahelistest suhetest Lähis-Idas.

2. Meetod

Konkureerimine mõjuvõimu pärast Saudi Araabia ja Iraani vahel on kõige ilmsem Lähis-Ida piirkonnas, mille tõttu on töö jaoks välja valitud 11 riiki (Araabia Ühendemiraadid, Bahrein, Egiptus, Iraak, Jeemen, Jordaania, Katar, Kuveit, Liibanon, Omaan ja Süüria), sest need on kummagi suurriigi naaberriigid, asuvad kas Pärsia lahe piirkonnas. Välja valitud riigid peavad asuma geograafiliselt vähemalt osaliselt Lähis-Idas ning valikust on välja jäetud Iisrael, Palestiina, Küpros ja Türgi.

Autor võtab vajalikud majandsulikest suhetest ülevaate saamiseks andmed OEC-st (*The Observatory of Economic Complexity*) ning uuritav periood on 2000-2019. Teatud riikide puhul üksikute aastate andmed puuduvad ning andmete kogumisviisi tõttu ka asendamatud, kuid see asjaolu ei ole takistuseks objektiivsete järelduste tegemiseks. Igast aastast saab ülevaate, kui suure osa uuritava riigi kaubandusest moodustab Saudi Araabia või Iraan. Suurema mõju omamise hüpoteesi kontrollime ÜRO Peaassamblee hääletuste korrelatsiooni samade aastate põhjal ning autor kasutab selleks Harvardi Ülikooli Erik Voeteni andmebaasi *United Nations General Assembly Voting Data*. ÜRO-sse kuuluvad kõik uuritavad riigid ning nende seisukohad on avalikud ja dokumenteeritud, mistõttu sobib organisatsioonis tehtud hääletused mõju hindamiseks. Kuna uurimisperioodi jooksul on toimunud sadu hääletusi, siis on valim ka analüüsi tegemiseks piisavalt suur ning hääletusandmete paremaks analüüsiks kasutab autor andmetöötlusprogrammi RStudio. Andmete põhjal arvutab autor välja kaks muutujat, milleks üks on riik A

protsendiline osakaal riigi B kaubavahetusest (sõltumatu) ja teine on riikide A ja B omavaheline hääletuste korrelatsioon ÜRO Peaassamblees (sõltuv). Autor kasutab Erik Gartzke ja Quan Li (2003: 555) poolt välja pakutud valemit, kus kokku liidetakse riikide omavaheline kaubavahetus (eksport ja import) ning leitakse selle osakaal tervest kaubandusest (terve eksport ja import). Protsendilise osakaalu arvutamise aluseks võetakse kaubavahetuste mahtude väärtused USA dollarites ning on arvutatud kasutades Microsoft Excelit. Risto Hinno (2015) on välja pakkunud järgnevad korrelatsioonivahemikud: 0 kuni 0,3 (0 kuni -0,3) tähendab seose puudumist; 0,3 kuni 0,5 (-0,3 kuni -0,5) nõrga seose olemasolu; 0,5 kuni 0,7 (-0,5 kuni -0,7) keskmise tugevusega seose olemasolu ning 0,7 kuni 1 (-0,7 kuni -1) tähendab tugeva seose olemasolu. Seoste tugevuste hindamiseks on välja pakutud erinevaid vahemikke, mistõttu tugevuse hindamine on suhteline. Lisaks korrelatsioonile esitab autor ka determinatsioonikordaja ehk R-ruudu, mis näitab seda kui suur osa ühe tunnuse hajuvusest (dispersioonist) on kirjeldatud teise poolt, antud juhul hääle kattuvus tingitud protsendilisest osakaalust ehk sisuliselt mudeli kirjeldusvõimet. Korrelatsiooni väärtus võib olla vahemikus -1 kuni 1 ja R-ruut vahemikus 0 kuni 1. R-ruudul puuduvad ühikud, mistõttu esitatakse väärtused tihti protsentidena ning seda teeb ka töö autor. Joonistele on lisatud ka trendijooned.

Samal viisil saab kontrollida ka relvaimpordi osakaalu (sõltumatu muutuja) ja ÜRO Peaassamblee hääletuste (sõltuv muutuja) omavahelist seost. Vajaliku andmestiku saab Stockholmi rahvusvahelise rahu-uuringute instituudist ehk SIPRI-st, mis on sõltumatu rahvusvaheline instituut, mis tegeleb konfliktide, relvastuse, relvakontrolli ja desarmeerimise uurimisega ning on asutatud 1966. aastal (SIPRI, 2021). Erinevalt kaubavahetuse osakaalu arvutamisest, kus aluseks on võetud kaubamahtude väärtused USA dollarites, siis relvaimpordi osakaalu jaoks on aluseks võetud SIPRI poolt välja töötatud trendinäitaja väärtus (TIV). TIV ehk *trend-indicator value* eesmärk on peegeldada rohkem tema sõjalist võimekust kui rahalist väärtust (Holtom, 2012: 1) ning julgeolekualases sõltumises mängib suuremat rolli julgeoleku tagamine (sõjalise võimekuse indeks), mitte otseselt kulutatud summad julgeolekule. Kolmandas peatükis esitatakse ülevaade kaubavahetusest ja neljandas relvaimpordist.

3. Kaubavahetuse andmed

Teoreetilise raamistiku põhjal on teada, et riikide omavahelises mõjus on oluline aspekt strateegilistel ressurssidel, mistõttu on vajalik parema mõju hinnangu andmiseks vaja ülevaadet mitte ainult kaubanduse mahtudest, vaid ka ekspordi- ja impordiartiklitest, mis kaubanduslikku suhet iseloomustavad.

3.1 Araabia Ühendemiraadid

Araabia Ühendemiraatide (edaspidi AÜE) ja Saudi Araabia omavahelised majanduslikud suhted on omavahel tihenened, mil andmed on kättesaadavad. 24 aasta jooksul on AÜE eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 17,8%, 351 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 17,9 miljardile USA dollarile 2019. aastal (OEC, 2021). Peamised kolm tootekategooriat, mida AÜE Saudi Araabiasse eksportis 2019. aastal olid: kuld (11,3%), ringhäälinguseadmed (10,4%) ja autod (6,16%) (OEC, 2021). Kategooriad on samuti muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: tee (10,7%), pakendatud medikamendid (6,5%) ja glasuuritud keraamika (5,27%) (OEC, 2021).

Nende sama 24 aasta jooksul on Saudi Araabia eksport AÜE-sse on kasvanud aastas keskmiselt 9,98%, 672 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 6,6 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning kolm peamist tootekategooriat 2019. aastal oli: olid rafineeritud nafta (27%), etüleenpolümeerid (9,19%) ja isoleeritud traat (4,82%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2019. aastal (OEC, 2021). Sarnaselt AÜE-ga on ka Saudi Araabia ekspordi peamised tootekategooria muutunud ja 2000. aastal olid need: isoleeritud traat (9,98%), roostevabad terasest vardad (9,01%) ja õhukonditsioneerid (4,51%) (OEC, 2021). Vaadates ekspordiartikleid, siis Saudi Araabia ekspordib rohkem strateegilisi ressursse AÜE-sse kui vastupidi, millest võiks järeldada, et dominantsem pool diaadis võiks olla Saudi Araabia kuid AÜE ekspordib absoluutväärtuses Saudi Araabiasse rohkem kui vastupidi, mis ei luba veel järeldusi teha, kas AÜE hääletab sarnaselt Saudi Araabiaga ÜRO-s.

AÜE ja Iraani omavahelised majanduslikud suhted on omavahel tihenened, mil andmed on kättesaadavad. 22 aasta jooksul on AÜE eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 12,3%, 550 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 7,08 miljardile dollarile 2019. aastal (OEC, 2021). Peamised kolm tootekategooriat, mida AÜE Iraani eksportis 2019. aastal olid: ringhäälinguseadmed (13,7%), külmutatud veiseliha (6,23%) ja kootud

sünteesfilamentlõngast kangas (5,58%) (OEC, 2021). Kategooriad on muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: arvutid (5,25%), kootud sünteesfilamentlõngast kangas (5,01%) ja õhukonditsioneerid (4,85%) (OEC, 2021).

Nende sama 22 aasta jooksul on Iraani eksport AÜE-sse kasvanud aastas keskmiselt 6,49%, 286 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 1,14 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning 2019. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: toornafta (57,6%), rafineeritud nafta (3,82%) ja köögiviljad (3,64%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2019. aastal (OEC, 2019). Kategooriad on muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: pähklid (14,1%), naftagaas (11,8%) ja rafineeritud nafta (8,47%). Ekspordiar artiklitest saab järeldada, et Iraan ekspordib rohkem strateegilisi ressursse AÜE-sse kui vastupidi, kuid AÜE ekspordib siiski rohkem absoluutväärtustes Iraani, mistõttu ei saa selle põhjal veel järeldusi teha.

3.2 Bahrein

Bahreini ja Saudi Araabia omavahelised suhted on 24 aasta jooksul tihenened ning selle aja jooksul on Bahreini eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 9,3%, 193 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 1,63 miljardile USA dollarile 2019. aastal (OEC, 2021) ning peamised kolm tootekategooriat, mida Bahrein Saudi Araabiasse ekspordis 2019. aastal olid: rafineeritud nafta (22,6%), vähendatud raud (15,5%) ja tooralumiinium (9,58%) (OEC, 2021). Kategooriad on ajas muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: alumiiniumvardad (37,9%), alumiiniumtraat (13,9%) ja salvrätikud (4,09%) (OEC, 2021).

Nende sama 24 aasta jooksul on Saudi Araabia eksport Bahreini kasvanud aastas keskmiselt 6,71%, 185 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 881 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning kolm peamist tootekategooriat olid: alumiiniumoksiid (7,91%), kuumvaltsitud raudvardad (4,97%) ja kontsentreeritud piim (4,95%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2019. aastal (OEC, 2021). Tootekategooriad on ajas muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist: tsement (6,94%), kääritatud piimatooted (4,35%) ja õhukonditsioneerid (3,85%) (OEC, 2021). Sellest saab järeldada, et Bahrein ekspordib rohkem strateegilisi ressursse Saudi Araabiasse kui vastupidi ning Bahrein ekspordib ka rohkem diaadis.

Bahreini ja Iraani majanduslikud sidemed on kahanenud ning 21 aasta jooksul on Bahreini eksport Iraani vähenenud aastas keskmiselt 15,1%, 49,5 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 1,58 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning siis olid kolm peamist tootekategooriat: meditsiiniinstrumendid (47,8%), alumiiniumtooted (17,9%) ja valmistatud kummist kiirendid (16,4%) (OEC, 2021). Kategooriad on aja jooksul muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist kategooriat: rauamaak (93,6%), alumiiniumist katted (1,49%) ja alumiiniumvardad (1,28%) (OEC, 2021).

Vastupidiselt Bahreinile on Iraani eksport 21 aasta jooksul kasvanud ning Iraani eksport Bahreini on kasvanud aastas keskmiselt 6,87%, 3,93 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 15,9 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning kolm peamist tootekategooriat olid: lambad ja kitsed (16,7%), vürtsid (11,3%) ning õunad ja pirnid (9,53%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2018. aastal, mil andmed on kättesaadavad (OEC, 2021). Tootekategooriad on aja jooksul muutunud, sest 2000. aastal olid peamised eksporditartiklid: rauamaak (38,8%), lambad ja kitsed (10,1%) ning sõlmedega vaibad (7,3%) (OEC, 2021). Diaadist selgub, et Bahrein tegeleb rohkem strateegiliste ressursside eksportimisega Iraani kui vastupidi, mistõttu Iraani võimekus mõjutada Bahreini käitumist on piiratud.

3.3 Egiptus

24 aasta jooksul on Egiptuse eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 10,2%, 203 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 2,07 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning kolm peamist tootekategooriat olid: rafineeritud nafta (16%), kuumvaltsitud raud (7,26%) ja tsitrusviljad (5,59%) (OEC, 2021). Kategooriad on ajas muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist kategooriat: tsitrusviljad (17%), pakendatud medikamendid (6,57%) ja toored raudkangid (5,25%) (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Egiptusesse on kasvanud aastas keskmiselt 13,1%, 264 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 5,05 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning kolm peamist eksporditartiklit olid: rafineeritud nafta (33%), toornafta (17,7%) ja naftagaas (13%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud 2019. aastal teenuseid (OEC, 2021). Ka Saudi Araabia eksporditartiklid on ei ole ajas eriti muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist: rafineeritud nafta (46,2%), naftagaas (20%) ja tsüklilised süsivesinikud (6,77%) (OEC, 2021). Diaadist selgub, et Saudi Araabia

ekspordib rohkem strateegilisi materjale Egiptusesse kui vastupidi ning ka kaubandusmahud on suuremad, millest saab järeldada, et Saudi Araabia on diaadis dominantsem pool.

Viimase 24 aasta jooksul on Egiptuse eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 15,9%, 181 tuhandelt USA dollarilt 1995. aastal 6,31 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning kolm peamist eksporditartiklit olid: raseerimisterad (35%), pakendatud ravimid (23,8%) ja mineraal- või keemiaväetised (13,3%) (OEC, 2021). Kategooriad on ajas muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist eksporditartiklit: toidutööstuse masinad (87,1%), pakitud medikamendid (3,7%) ja aminovaigud (2,89%) (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Iraani eksport Egiptusesse püsinud peaaegu muutumatuna kuna 1995. aastal oli eksport 6,8 miljonit USA dollarit ja 2019. aastal 6,88 miljoni dollarit ning kolm peamist eksporditartiklit olid: viinamarjad (66,5%), etüleenpolümeerid (17,2%) ning marmor, travertiin ja alabaster (7,43%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud 2019. aastal teenuseid (OEC, 2021). Aja jooksul on eksporditartiklid muutunud, sest 2000. aastal olid need: naftagaas (25,9%), vinüülkloriidi polümeerid (27,6%) ja sõlmedega vaibad (7,59%) (OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressurssidega kauplemist ei toimu, mistõttu teoorias Iraanil puuduvad vahendid mõjutada Egiptuse hääletamist ÜRO-s.

3.4 Iraak

Viimase 21 aasta jooksul on Iraagi eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 36%, 7860 USA dollarilt 1998. aastal 4,98 miljoni USA dollarile 2019. aastal (OEC, 2021). Peamised tooted, mida Iraak Saudi Araabiasse ekspordis, on putukavaigud (29,1%), alumiiniumijäätmed (28,6%) ja melass (17,8%) (OEC, 2021). Pidevad andmed algavad alates 2004. aastast ning siis moodustas 100% ekspordist tsinkoksiid ja peroksiid (OEC, 2021). Kuna eksport on väiksemates summas, siis on tavapärane, et teatud eksporditartikkel moodustab enamuse koguekspordist.

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Iraaki kasvanud aastas keskmiselt 38,1%, 777 tuhandelt USA dollarilt 1998. aastal 678 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning kolm peamist eksporditartiklit olid: isoleeritud traat (12,3%), alumiiniumplaat (11,6%) ja pasta (8,68%) (OEC, 2021). Kumbki riik 2019. aastal teenuseid ei eksportinud (OEC, 2021). Aja jooksul on eksporditartiklid muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist: vedela dispergeerimise masinad (75,4%), isoleeritud traat (7,47%) ja

õhukonditsioneerid (5,98%) (OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressursidega kauplemist ei toimu ning Iraak impordib diaadis palju rohkem kui Saudi Araabia.

Viimase 21 aasta jooksul on Iraagi eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 3,08%, 30,3 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 57,3 miljonile USA dollarile 2018. aastal ning kolm peamist eksporditavaks olid: rafineeritud nafta (28,9%), paberimasinad (21,6%) ja tooralumiinium (20,4%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavaks riis (31,8%), alumiiniumi jäägid (23,8%) ja elektriline hõõgniit (5,95%), mis näitab eksporditavate muutust aja jooksul (OEC, 2021).

Sama aja jooksul on Iraani eksport Iraaki kasvanud aastas keskmiselt 31,1%, 30,5 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 8,95 miljardile USA dollarile 2018. aastal ning kolm peamist eksporditavaks olid: naftagaas (11,7%), rafineeritud nafta (4,7%) ja glasuurimata keraamik (3,09%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei ekspordinud teenuseid 2018. aastal (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavaks bussid (25,4%), veekindlad jalatsid (9,1%) ja töödeldud tomatid (6,13%) (OEC, 2021). Diaadist selgub, et mõlemad osapooled on ekspordinud strateegilisi ressursse, kuid Iraani mahud on suuremad kui Iraagi omad.

3.5 Jeemen

Viimase 24 aasta jooksul on Jeemeni eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 6,17%, 35,2 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 148 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning kolm peamist eksporditavaks olid värske kala (39,3%), sibul (10,6%) ja kohv (8,5%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavaks värske kala (33,6%), lambad ja kitsed (17,4%) ja banaanid (12,7%), mis näitab muutust eksporditavates aja jooksul (OEC, 2021).

Sama aja jooksul on Saudi Araabia eksport Jeemenisse kasvanud aastas keskmiselt 10,3%, 81,7 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 859 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning peamised eksporditavaks olid etüleenpolümeerid (9,89%), plastist kaaned (8,19%) ja tualettpaberid (6,88%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei ekspordinud 2019. aastal teenuseid (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavaks tsement (16,5%), piim (5,41%) ja troopilised puuviljad (4,76%), mis näitab muutust peamistes eksporditavates (OEC, 2021). Eksporditavatest saab järeldada, et kumbki riik diaadis ei tegele strateegiliste ressurside ekspordimisega.

Viimase 20 aasta jooksul on Jeemeni eksport Iraani vähenenud aastas keskmiselt 19,5%, 9270 USA dollarilt 1998. aastal 1210 USA dollarile 2018. aastal ning ainus ekspordiaartikkel oli sünteetilised rekonstrueeritud ehtekivid (100%), mis näitab peaaegu olematut eksporti. 2001. aastal, mil andmed on kättesaadavad, oli peamine ekspordiaartikkel suured ehitussõidukid (100%). Kuna eksport on äärmiselt väike, siis ei saa ka rääkida ka muutustest ekspordiaartiklites.

Samal perioodil on Iraani eksport Jeemenisse suurenenud aastas keskmiselt 1,94%, 1,74 miljonilt USA dollarilt 1998. aastal 2,55 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning peamised ekspordiaartiklid olid vaseliin (29,4%), maitsevesi (13%) ja linnaseekstrakt (12,4%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2018. aastal (OEC, 2021). 2001. aastal olid peamised ekspordiaartiklid kontsentreeritud piim (30%), küpsetised (21,4%) ja bussid (12,3%), mis näitab muudatust ekspordiaartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei tegele strateegiliste ressursside eksportimisega ning kaubavahetus on marginaalne riikide vahel.

3.6 Jordaania

Jordaania ja Saudi Araabia omavahelised majanduslikud suhted on tihenened viimase 24 aastaga, mil andmed on kättesaadavad. Viimase 24 aasta jooksul on Jordaania eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 9,32%, 135 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 1,15 miljardile dollarile 2019. aastal (OEC, 2021). Peamised kolm tootekategooriat, mida Jordaania Saudi Araabiasse eksportis 2019. aastal olid: veri, antiseerumid, vaktsiinid, toksiinid ja kultuurid (12,7%), pakendatud ravimid (8,47%) ja pakendamata ravimid (8,23%) (OEC, 2021). Kategooriad on samuti muutunud, sest 2000. aastal olid kolm peamist tootekategooriat: pakkimata medikamendid (24,4%), lambad ja kitsed (11,8%) ja salvrätikud (5,47%) (OEC, 2021).

Nende sama 24 aasta jooksul on Saudi Araabia eksport kasvanud aastas keskmiselt 14,4%, 131 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 3,3 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning peamised kolm tootekategooriat, mida Saudi Araabia Jordaaniasse eksportis 2019. aastal olid: toornafta (29,1%), rafineeritud nafta (20%) ja etüleenpolümeerid (5,59%) (OEC, 2021). Kumbki riik teenuseid ei eksportinud 2019. aastal (OEC, 2021). Sarnaselt Jordaaniaga on ka Saudi Araabia ekspordi peamised tootekategooriad muutunud, sest 2000. aastal olid need: etüleenpolümeerid (9,52%), vasktraat (5,67%) ja väävel (5,53%)

(OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressursside eksportimisega tegeleb Saudi Araabia ning ka ekspordimahud on suuremad kui Jordaania, mistõttu võib oletada, et Saudi Araabial on võimekust mõjutada Jordaania hääletamist ÜRO-s.

2019. aastal eksportis Jordaania Iraani 4,28 miljoni USA dollari väärtuses (OEC, 2021). Peamised tooted, mida Jordaania Iraani eksportis, on tööstuslikud rasvhapped, õlid ja alkoholid (23,1%), pestitsiidid (20,9%) ja töödeldud tubakas (18,4%). Viimase 24 aasta jooksul on Jordaania eksport Iraani vähenenud aastas keskmiselt 7,52%, 27,9 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 4,28 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning viimasel aastal ei eksportinud Jordaania teenuseid Iraani (OEC, 2021). 2000. aastal olid enim eksporditud tootekategooriad: kaltsiumfosfaat (55,9%), fluoriidid (20,6%) ja tualettpaber (9,16%), mis näitab et eksporditavad tooted on ka muutunud (OEC, 2021).

2019. aastal eksportis Iraan Jordaaniasse 40,6 miljoni USA dollari väärtuses (OEC, 2021). Peamised tooted, mida Iraan Jordaaniasse eksportis, olid rauakangid (71,9%), pähkliid (11,4%) ja linnaseekstrakt (10%) (OEC, 2021). Viimase 24 aasta jooksul on Iraani eksport Jordaaniasse kasvanud aastas keskmiselt 6,84%, 8,29 miljonilt dollarilt 1995. aastal 40,6 miljonile dollarile 2019. aastal ning viimasel aastal ei eksportinud Iraan Jordaaniasse teenuseid (OEC, 2021). 2000. aastal enim eksporditavad tootekategooriad olid: pähkliid (36%), ja väävel (5,46%) ehk muutunud on ka Iraanist Jordaaniasse eksporditavad tooted (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei tegelenud strateegiliste ressursside eksportimisega.

3.7 Katar

24 aasta jooksul on Katari eksport Saudi Araabiasse vähenenud aastas keskmiselt 31,1%, 61,4 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 7970 USA dollarile 2019. aastal ning peamine ekspordiartikkel oli toidutööstuse masinad (100%). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid kuumvaltsitud raudvardad (34,8%), etüleenpolümeerid (20%) ja toored raudkangid (5,47%) (OEC, 2021).

Nende sama 24 aasta jooksul on Saudi Araabia eksport Katarisse vähenenud aastas keskmiselt 28,4%, 158 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 52 500 USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiartiklid olid ehete jäljendid (71,1%) ja pakendatud ravimid (28,9%) (OEC, 2021). Kumbki riik 2019. aastal teenuseid ei eksportinud (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid rauast struktuurid (5,12%), aldehüüdid (4,2)

ja kääritatud piimatooted (3,86%), mis näitab muutust ekspordiaartiklites (OEC, 2021). Sellest saab järeldada, et kumbki riik ei tegele strateegiliste ressursside eksportimisega.

Viimase 22 aasta jooksul on Katari eksport Iraanisse vähenenud aastas keskmiselt 3,92%, 1,9 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 787 tuhandele USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiaartiklid olid loomad (33%), asfaldisegud (29,8%) ja rafineeritud nafta (20,6%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiaartiklid autod (18,6%), õmblusmasinad (16,5%) ja etüülpolümeerid (6,49%), mis näitab ekspordiaartiklite muutust ajas (OEC, 2021).

Sama aja jooksul on Iraani eksport Katarisse on kasvanud aastas keskmiselt 15,2%, 9,04 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 202 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning peamised ekspordiaartiklid olid lambad ja kitsed (20%), pigi koks (8,92%) ja rauakangid (8,06%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud 2019. aastal teenuseid (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiaartiklid tsement (13,2%), sõlmedega vaibad (12%) ja melonid (5,4%), mis näitab muutust ekspordiaartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et Katar on eksportinud Iraani strateegilisi ressursse.

3.8 Kuveit

24 aasta jooksul on Kuveidi eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 10,5%, 67,7 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 748 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiaartiklid olid autod (8,29%), nisujahu (5,93%) ja poolvalmis raud (4,89%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiaartiklid klaaskiud (8,85%), rauast struktuurid (5,86%) ja sõidukite osad (5,68%), mis näitab muutust ekspordiaartiklites aja jooksul (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Kuveiti kasvanud aastas keskmiselt 6,23%, 465 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 1,98 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiaartiklid olid vinüülkloriidpolümeerid (7,56%), puhastusvahendid (5,93%) ja kääritatud piimatooted (3,62%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud 2019. aastal teenuseid (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiaartiklid toored raudkangid (6,49%), tualettpaberid (5,26%) ja puhastusvahendid (5,15%), mis näitab muutust ekspordiaartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei eksportinud strateegilisi ressursse.

22 aasta jooksul on Kuveidi eksport Iraan kasvanud aastas keskmiselt 5,8%, 14,1 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 48,8 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning peamised eksporditartiklid olid autod (31,6%), õhukonditsioneerid (7,11%) ja elektrimasinad (5,67%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditartiklid etüleenpolümeerid (22,9%), õhukonditsioneerid (11%) ja polüamiidkangas (8,28%), mis näitab muutust eksporditartiklites aja jooksul (OEC, 2021).

Selle sama perioodi jooksul on Iraani eksport Kuveiti on kasvanud aastas keskmiselt 9,11%, 30,4 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 207 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning peamised eksporditartiklid olid tsement (33,5%), värske kala (11%) ja teraviljakõrred (6,19%) (OEC, 2021). Kumbki riik 2019. aastal teenuseid ei eksportinud (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditartiklid tsement (11,3%), killustik ja purustatud kivid (8%) ja toored raudkangid (7,2%), mis näitab muutust eksporditartiklites aja jooksul (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei eksportinud strateegilisi ressursse.

3.9 Liibanon

24 aasta jooksul on Liibanoni eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 4,92%, 89 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 282 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning peamised kolm eksporditartiklit olid ehted (14,6%), šokolaad (8,41%) ja brošüürid (3,96%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditartiklid tsitruselised (7,27%), brošüürid (4,49%) ja paberist märkmikud (3,71%), mis näitab muutust eksporditartiklites aja jooksul (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Liibanoni on kasvanud aastas keskmiselt 5,99%, 65 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 263 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning peamised eksporditartiklid olid etüleenpolümeerid (19,1%), propüleenpolümeerid (8,65%) ja pakendatud ravimid (6,94%) (OEC, 2021). Saudi Araabia ei eksportinud 2019. aastal teenuseid Liibanoni, kuid 2017. aastal ekspordis Liibanon Saudi Araabiasse 763 miljoni USA dollari väärtuses (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised Saudi Araabia eksporditartiklid rafineeritud nafta (30,9%), etüleenpolümeerid (7,37%) ja keerutatud alumiiniumtraat (5,88%), mis näitab eksporditartiklite osalist muutust (OEC, 2021). Diaadist selgub, et perioodi jooksul on strateegilisi ressursse eksportinud Saudi Araabia, mistõttu võib oletada, et omab Liibanoni üle mõju.

21 aasta jooksul on Liibanoni eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 11,6%, 1,4 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 14,2 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning peamised kolm eksporditavartikliid olid külvisemned (22,7%), kaaliumväetised (11,6%) ja põlemismootorid (9,53%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavartikliid loomne jahu ja graanulid (63%), brošüürid (18,5%) ja toored plastkiled (5,45%), mis näitab muutust eksporditavartiklites aja jooksul (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Iraani eksport Liibanoni on kasvanud aastas keskmiselt 4,04%, 28,7 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 65,9 miljoni USA dollarile 2018. aastal ning peamised eksporditavartikliid olid pähkliid (37,1%), terasvardad (13,9%) ja sõlmitud vaibad (7,66%) (OEC, 2021). Kumbki riik 2018. aastal teenuseid ei eksportinud (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavartikliid pähkliid (55,9%), sõlmitud vaibad (19,3%) ja kivi töötlemise masinad (1,55%), mis näitab, et erilist muutust eksporditavartiklites ei ole toimunud (OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressursside ekspordimisega ei tegelenud kumbki riik.

3.10 Omaan

24 aasta jooksul on Omaani eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 13,3%, 91,1 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 1,81 miljardile USA dollarile 2019. aastal ning peamised eksporditavartikliid olid otsene redutseeritud raud (38,9%), eriotstarbelised laevad (28,9%) ja tsüklilised süsivesinikud (3,15%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavartikliid autod (24,2%), puhastusvahendid (8,83%) ja kuumvaltsitud raudvardad (4,34%), mis näitab, et on toimunud muutus peamistes eksporditavartiklites (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Omaanisse on kasvanud aastas keskmiselt 6,04%, 203 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 827 miljoni USA dollarini 2019. aastal ning peamised eksporditavartikliid olid puuviljamahl (7,4%), rauastruktuurid (7,2%) ja kääritatud piimatooted (6,18%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2019. aastal (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditavartikliid tualettpaber (9,97%), õhukonditsioneerid (5,97%) ja puhastusvahendid (5,66%), mis näitab, et on toimunud muutus peamistes eksporditavartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressursside ekspordimisega mõlemad riigid.

23 aasta jooksul on Omaani eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 6,32%, 125 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 511 miljoni USA dollarile 2018. aastal ning

peamised ekspordiartiklid olid rullitud tubakas (69,7%), pakendatud ravimid (4,34%) ja videopildid (2,72%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid rullitud tubakas (83,3%), kerged sünteetilised puuvillased kangad (7,97%) ja sisepõlemismootorid (0,98%), mis näitab muutust ekspordiartiklites (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Iraani eksport Omaani on kasvanud aastas keskmiselt 15,7%, 28,5 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 807 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning peamised ekspordiartiklid olid poolvalmis raud (26,7%), naftagaas (14,9%) ja rauakangid (10,5%) (OEC, 2021). Kumbki riik 2018. aastal teenuseid ei eksportinud (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid rullitud tubakas (51,6%), lambad ja kitsed (31,7%) ja vasemaak (8,39%), mis näitab, et on toimunud muutus ekspordiartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et strateegiliste ressursside eksportimisega tegeleb Iraan ning kaubandusmahud on ka suuremad.

3.11 Süüria

24 aasta jooksul on Süüria eksport Saudi Araabiasse kasvanud aastas keskmiselt 0,12%, 141 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 145 miljonile USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiartiklid olid puhas oliiviõli (19,9%), tomatid (13,3%) ja vürtsiseemned (8,02%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid lambad ja kitsed (41,5%), tomatid (19,7%) ja tsitruselised (7,1%), mis näitab muutust ekspordiartiklites (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul on Saudi Araabia eksport Süüriasse on vähenenud aastas keskmiselt 18,6%, 74,1 miljonilt USA dollarilt 1995. aastal 529 tuhandele USA dollarile 2019. aastal ning peamised ekspordiartiklid olid pagaritooted (84,6%), lausriie (13,8%) ja haagised (1,6%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud teenuseid 2019. aastal (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid etüleenpolümeerid (28,4%), propüleenpolümeerid (11,4%) ja vinüülkloriidi polümeerid (8,5%), mis näitab muutust ekspordiartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei tegelenud strateegiliste ressursside eksportimisega.

21 aasta jooksul on Süüria eksport Iraani kasvanud aastas keskmiselt 13,7%, 425 tuhandelt USA dollarilt 1997. aastal 6,31 miljoni USA dollarini 2018. aastal ning peamised ekspordiartiklid olid puhas oliiviõli (58,7%), kaltsiumfosfaadid (38,3%) ja parfüümitaimed (2,19%) (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised ekspordiartiklid

aminovaigud (44,9%), tööstuslikud rasvhapped, õlid ja alkoholid (29,8%) ja lämmastikuühendid (9,28%), mis näitab muutust eksporditartiklites (OEC, 2021).

Sama perioodi jooksul Iraani eksport Süüriasse on kasvanud aastas keskmiselt 12,5%, 13,3 miljonilt USA dollarilt 1997. aastal 156 miljonile USA dollarile 2018. aastal ning peamised eksporditartiklid olid raudtorud (38%), pakendatud ravimid (8,45%) ja ventiilid (7,4%) (OEC, 2021). Kumbki riik ei eksportinud 2018 aastal teenuseid (OEC, 2021). 2000. aastal olid peamised eksporditartiklid pähklid (44%), autod (9,92%) ja elektritrafod (5,48%), mis näitab muutust eksporditartiklites (OEC, 2021). Diaadist selgub, et kumbki riik ei tegelenud strateegiliste ressursside eksportimisega.

4. Relvakaubanduse andmed

Käesolevas peatükis on ülevaade antud Lähis-Ida riikidest, mis uurimisperioodi jooksul on relvi importinud Saudi Araabiast ja Iraanist. Selle perioodi jooksul on relvi importinud 11-st riigist vaid kolm: Iraak, Süüria ja Jeemen. Uurimisperioodi jooksul Saudi Araabiasse ja Iraani Lähis-Ida riigid relvi ei ole müünud (SIPRI, 2021). Relvakaubanduse madala intensiivsuse tõttu ei ole võimalik põhjalikku analüüsi ega järeldusi teha, kuid tinglikult võib väita, et Iraan on Lähis-Idas olulisem partner julgeolekus, sest on suurem relvaeksportija kui Saudi Araabia.

4.1 Iraani relvamüük Iraaki

Uurimisperioodi jooksul on Iraan müünud Iraagile relvi kahel aastal: 2014. aastal 33 miljoni TIV väärtuses ja 2015. aastal 9 miljoni TIV väärtuses (SIPRI, 2021). See moodustas terve Iraagi relvaostudest 2014. aastal 4,96% ning 2015. aastal 0,61% (SIPRI, 2021). Sellest saab järeldada, et Iraagi julgeolek ei sõltu nii palju Iraanist, kuid sellest saab siiski järeldada, et Iraagi ja Iraani omavahelised suhted on tihedamad kui Iraagil ja Saudi Araabiaga. Kuna relvi on müüdud ainult kahel aastal, siis ei piisa nendest andmetest analüüsi tegemiseks.

4.2 Iraani relvamüük Süüriasse

Iraan on relvi müünud Süüriale 10 aastal: aastal 2006 ja aastatel 2008-2016 ning seda kokku 323 miljoni TIV väärtuses (SIPRI, 2021). Alljärgnev tabel 1 iseloomustab Iraani relvamüüki Süüriasse TIV-des ja kahe riigi hääletamiste korrelatsiooni ÜRO Peaassamblees.

Tabel 1. Iraani relvamüük Süüriasse ja selle korrelatsioon ÜRO Peaassamblee hääletamisega

Aasta	Iraani relvaekspord Süüriasse miljonites (TIV)	Terve Süüria relvaimport miljonites (TIV)	Iraani osakaal Süüria relvaimpordist (%)	Süüria hääletuste korrelatsioon Iraaniga
2006	54	100	54	0,772
2008	40	294	13,61	0,882
2009	45	205	21,96	0,892
2010	45	413	10,9	0,877
2011	83	493	16,84	0,846
2012	20	516	3,88	0,770
2013	10	506	1,98	0,825
2014	15	21	71,43	0,808
2015	6	22	27,27	0,856
2016	5	8	62,5	0,878

Allikas: autori koostatud ja arvatud SIPRI (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Andmetest saab järeldada, et hoolimata Iraanist imporditavate relvade osakaalu suurenemisest ja vähenemisest puudub sellel otsene mõju Süüria ja Iraani ÜRO Peaassamblee hääletamistele. See ilmsed tuleneb sellest, et korrelatsioon kahe riigi vahel on terve perioodi jooksul juba niigi väga tugev. Korrelatsioon Iraani osakaalul Süüria relvaimpordist ja Süüria hääletamisel ÜRO-s on -0.137 , mis tähendab seose puudumist ning $R^2=0,0189$. Relvaimpordi osakaalu varieeruvus seletab ainult 1,89% hääletamise varieeruvusest. Kuna Saudi Araabia pole relvi eksportinud Süüriasse, siis saab oletada, et Süüria suhted on tihedamad Iraaniga.

4.3 Saudi Araabia relvamüük Jeemenisse

Saudi Araabia on Jeemenile relvi müüdnud kahel aastal: 2010. aastal 1 miljoni TIV väärtuses ning 2015. aastal 3 miljoni TIV väärtuses (SIPRI, 2021). See moodustas terve Jeemeni relvaimpordist 2010. aastal 0,39% ja 2015. aastal 9,09%. Kuna relvamüük on uuritava perioodil olnud väga madal, siis sellest ei piisa hinnangute andmiseks, kas Saudi Araabia relvamüügil Jeemenile on mingisugune seos Jeemeni hääletamisega ÜRO

Peaassamblees. Sellest hoolimata võib oletada, et Jeemeni suhted on tihedamad Saudi Araabiaga kui need on Iraaniga.

5. Analüüs ja tulemus

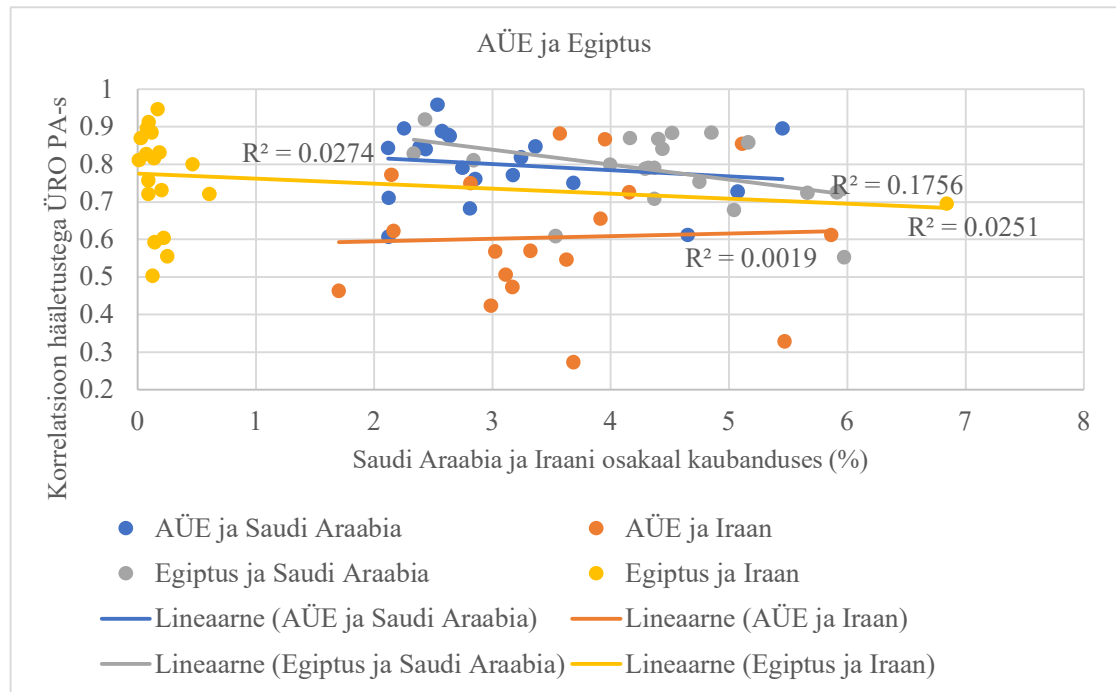
Käesolevas peatükis annab autor ülevaate paari kaupa (v.a Bahrein) välja valitud 11 Lähis-Ida riigi kaubanduslikest sidemetest Saudi Araabia ja Iraaniga ning nende seosest ÜRO Peaassamblee hääletustest.

5.1 Analüüs

Allolev joonis 1 iseloomustab Araabia Ühendemiraatide ja Egiptuse kaubandussuhteid Saudi Araabia ja Iraaniga ning nende seost ÜRO hääletamistega Peaassamblees (ÜRO PA-s). OEC (2021) ja Erik Voeten (2013) andmete põhjal on välja arvatud, et korrelatsioon AÜE ja Saudi Araabia puhul on -0,166 ning AÜE ja Iraani puhul 0,044 ehk mõlemal juhul puudub seos. Korrelatsiooni puhul saab seose tugevust hinnata ka läbi statistilise väärtuse, mille nimi on R-ruut (tuntud ka kui determinatsioonikordaja) ning see näitab seda, kui suur osa ühe muutuja variatsioonist on seotud teise muutuja variatsiooniga, milleks on osakaal kaubanduses ja hääletuste korrelatsioon ÜRO Peaassamblees. Jooniselt 1 on näha, et AÜE ja Saudi araabia puhul $R^2=0,0274$ ning AÜE ja Iraani puhul $R^2=0,0019$. Kuna kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 2,74% ja 0,19% hääletamise varieeruvusest, siis sellest saab järeldada, et AÜE hääletamistel ÜRO Peaassamblees puudub otsene seos Saudi Araabia või Iraani osakaalus kaubanduses.

Uuritud perioodi jooksul moodustas Saudi Araabia AÜE kaubandussuhetest keskmiselt 3,04% (AÜE Saudi Araabia omast 2,88%) ning keskmiselt oli Saudi Araabia ja AÜE hääletuste korrelatsioon 0,8. Iraan moodustas AÜE kaubandussuhetest keskmiselt 3,54% (AÜE Iraani omast 8,79%) ning keskmiselt oli Iraani ja AÜE hääletuste korrelatsioon 0,61. Sellest saab järeldada, et kuigi Iraan moodustas uuritud perioodi jooksul keskmiselt 0,5% rohkem kaubanduse osakaalust, siis AÜE hääletamine kattus rohkem Saudi Araabiaga ning mõlema riigi puhul puudub seos hääletamiste ja kaubandusosakaalu vahel. Märkimisväärne on asjaolu, et uuritud perioodi jooksul oli AÜE osakaal Iraani majandusest suurem kui Iraani oma AÜE majandusest ehk dominantsem pool diaadis oli AÜE ning Saudi Araabia oli dominantsem osapool diaadis kuni 2015. aastani (keskmiselt 2,88%). Võib järeldada, et korrelatsioonil puudub seos, sest Iraan ei olnud diaadis

dominantsem pool ning Saudi Araabia oli seda kuni 2015. aastani ning tema ülekaal AÜE ees polnud ka väga suur.

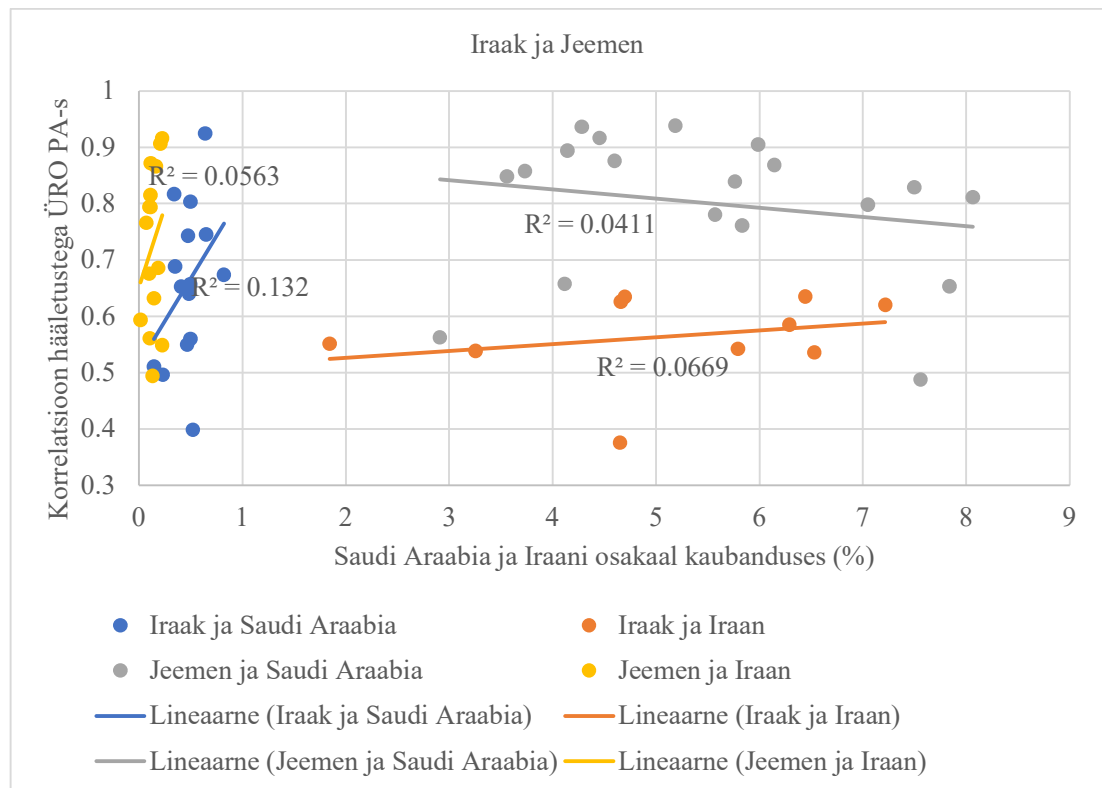

Joonis 1. AÜE ja Egiptus. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Korrelatsioon Egiptuse ja Saudi Araabia vahel $-0,419$, mis tähendab nõrka negatiivset seost ning Egiptuse ja Iraani vahel on korrelatsioon $-0,158$, mis tähendab seose puudumist. Joonis 1 illustreerib, et Egiptuse ja Saudi Araabia puhul $R^2 = 0,1756$ ning Egiptuse ja Iraani puhul $R^2 = 0,0251$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 17,56% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 2,51%. Uuritud perioodi jooksul moodustas Saudi Araabia Egiptuse kaubandussuhetest keskmiselt 4,37% (Egiptus Saudi Araabia omast 1,11%) ning keskmiselt oli Saudi Araabia ja Egiptuse hääletuste korrelatsioon 0,785. Iraan moodustas Egiptuse kaubandussuhetest keskmiselt 0,5% (Egiptus Iraani omast 0,42%) ning keskmiselt oli Iraani ja Egiptuse hääletuste korrelatsioon 0,769. Sellest saab järeldada, et kuigi Saudi Araabial oli kaubanduse osakaal keskmiselt 3,87% rohkem, siis hääletustel erilist vahet ei olnud ning kattuvus Saudi Araabiaga oli pisut suurem. Kuigi Saudi Araabia

osakaal oli suurem Egiptuse kaubavahetusest kui vastupidi, siis see ei olnud vahe väga suur.

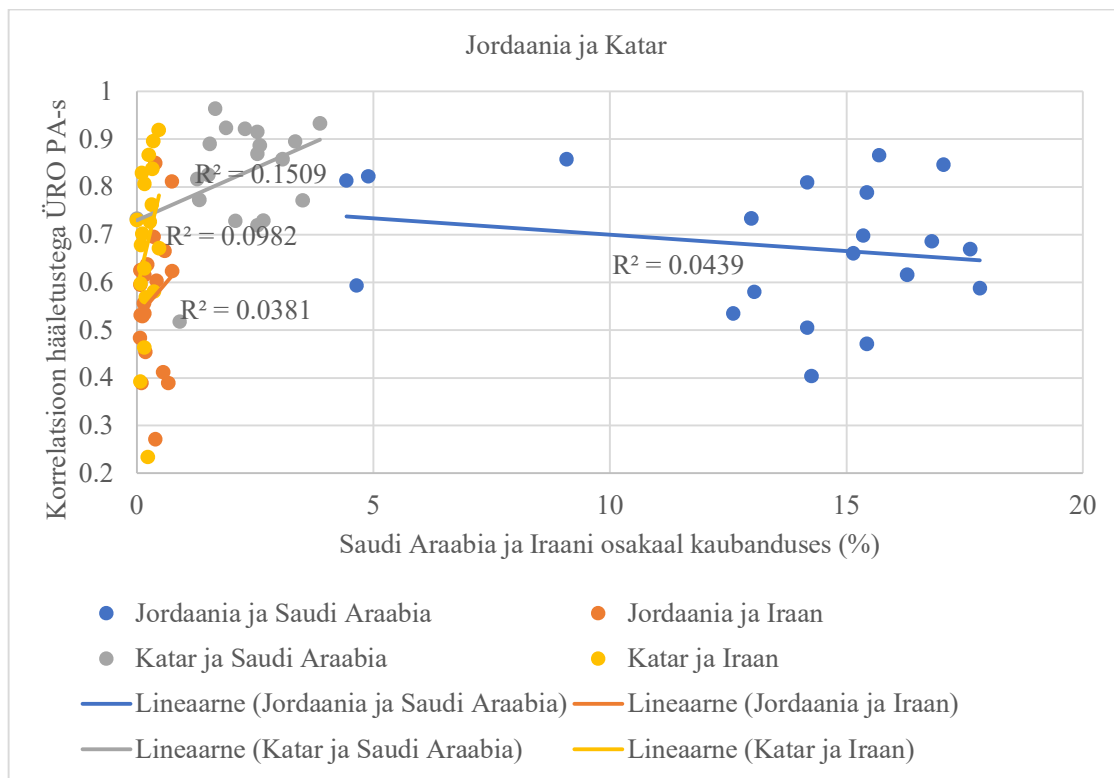
Allolev joonis 2 illustreerib Iraagi ja Jeemeni seost Saudi Araabia ja Iraaniga. Korrelatsioon Iraagi ja Saudi Araabia vahel on 0,363, mis tähendab nõrka positiivset seost ning korrelatsioon Iraagi ja Iraani vahel on 0,259 ehk otsene seos puudub. Determinatsioonikordaja oli Saudi Araabia ja Iraagi puhul $R^2 = 0,132$ ning Iraani ja Iraagi puhul $R^2 = 0,0669$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 13,2% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 6,69%. Uuritud perioodi jooksul moodustas Saudi Araabia Iraagi kaubavahetusest keskmiselt 0,47% (Iraak Saudi Araabia omast 0,11%) ning keskmiselt oli Saudi Araabia ja Iraagi hääletuste korrelatsioon 0,657. Iraan moodustas Iraagi kaubandussuhetest keskmiselt 5,14% (Iraak Iraani omast 3,49%) ning keskmiselt oli Iraani ja Iraagi hääletuste korrelatsioon 0,565. Sellest saab järeldada, et kuigi Iraan moodustas kaubandusest Iraagiga võrreldes Saudi Araabiaga 4,67% võrra rohkem, siis Iraagi hääletamine kattus rohkem Saudi Araabiaga.

Joonis 2. Iraak ja Jeemen. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Korrelatsioon Saudi Araabia ja Jeemeni vahel on $-0,203$, mis tähendab seose puudumist ning Iraani ja Jeemeni vahel on $0,237$, mis tähendab samuti seose puudumist. Joonis 2 illustreerib, et Saudi Araabia ja Jeemeni puhul $R^2=0,0411$ ja Iraani ja Jeemeni puhul $R^2=0,0563$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab $4,11\%$ hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul $5,63\%$. Uuritud perioodi jooksul moodustas Saudi Araabia Jeemeni kaubavahetusest keskmiselt $5,49\%$ (Jeemen Saudi Araabia omast $0,23\%$) ning keskmiselt oli Saudi Araabia ja Jeemeni hääletuste korrelatsioon $0,801$. Iraan moodustas Jeemeni kaubavahetusest keskmiselt $0,13\%$ (Jeemen Iraani omast $0,02\%$) ning keskmiselt oli hääletuste korrelatsioon $0,728$. Sellest saab järeldada, et Saudi Araabiaga kattus Jeemeni hääletamine pisut rohkem kui Iraaniga, kuid Iraani osakaal kaubavahetuses oli väga madal võrreldes Saudi Araabiaga.

Allolev joonis 3 illustreerib Jordaania ja Katari seost Saudi Araabia ja Iraaniga. Korrelatsioon Saudi Araabia ja Jordaania vahel on $-0,21$, mis tähendab seose puudumist ning Iraani ja Jordaania vahel $0,195$, mis tähendab samuti seose puudumist. Determinatsioonikordaja Saudi Araabia ja Jordaania puhul $R^2=0,0439$ ning Iraani ja Jordaania puhul $R^2=0,0381$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab $4,39\%$ hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul $3,81\%$. Uuritud perioodi jooksul oli Saudi Araabia osakaal Jordaania kaubavahetusest keskmiselt $13,34\%$ (Jordaania Saudi Araabia omast $1,01\%$) ning keskmiselt oli hääletuste korrelatsioon $0,677$. Iraan moodustas Jordaania kaubavahetusest keskmiselt $0,31\%$ (Jordaania Iraani omast $0,07\%$) ning keskmiselt oli Iraani ja Jordaania hääletuste korrelatsioon $0,564$. Sellest saab järeldada, et nii kaubavahetus kui ka hääle kattumine oli Jordaaniale suurem Saudi Araabiaga, kuid hääle kattumise vahe Iraaniga ei ole nii suur kui on võrreldes kaubavahetuse osakaaludega.

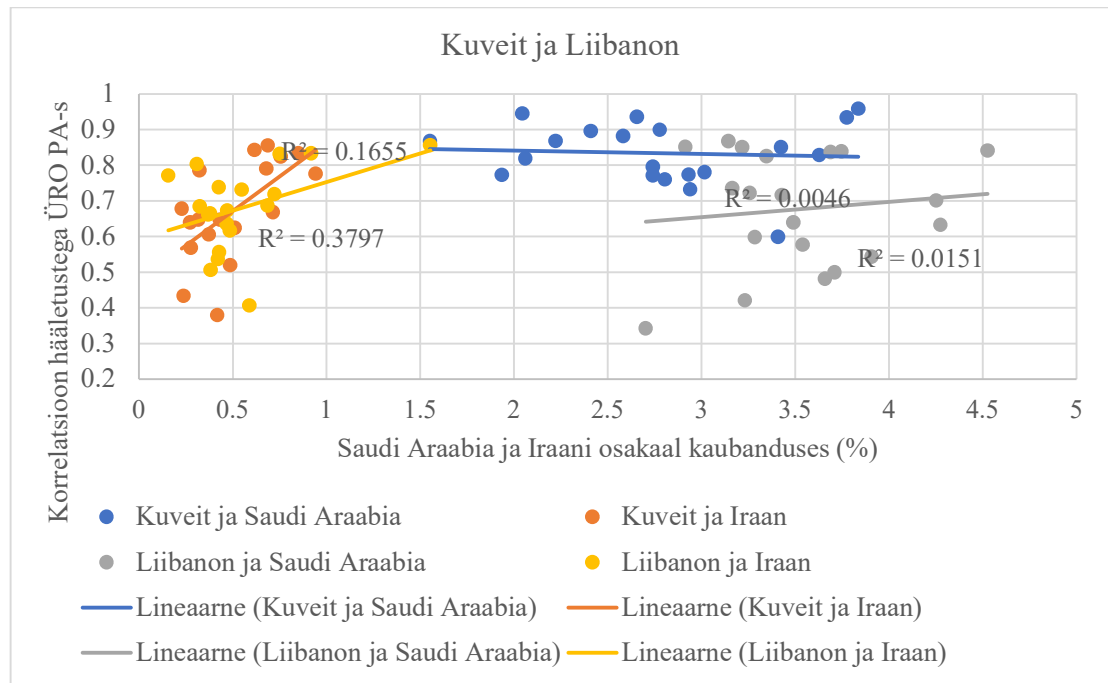

Joonis 3. Jordaania ja Katar. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Korrelatsioon Saudi Araabia ja Katari vahel on 0,388, mis on tähendab nõrka positiivset seost ja Iraani ja Katari vahel on 0,313, mis tähendab samuti nõrka positiivset seost. Joonis 3 illustreerib, et Saudi Araabia ja Katari vahel $R^2=0,1509$ ning Iraani ja Katari vahel $R^2=0,0982$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 15,09% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 9,82%. Uuritud perioodi jooksul oli Saudi Araabia osakaal Katari kaubavahetusest keskmiselt 2,16% (Katar Saudi Araabia omast 0,44%) ning keskmine hääletuste korrelatsioon 0,825. Iraan moodustas Katari kaubavahetusest keskmiselt 0,22% (Katar Iraani omast 0,12%) ning keskmine hääle kattumine oli 0,678. Sellest saab järeldada, et kuigi Saudi Araabia osakaal kaubanduses oli suurem ning Katari hääled kattusid rohkem Saudi Araabiaga, siis hääletuste korrelatsioonide vahe ei ole nii suur kui see on kaubanduse osakaalu osas.

Allolev joonis 4 illustreerib Kuveidi ja Liibanoni seost Saudi Araabia ja Iraaniga. Korrelatsioon Saudi Araabia ja Kuveidi vahel on -0,068, mis tähendab seose puudumist ning Iraani ja Kuveidi vahel 0,616, mis tähendab keskmise tugevusega positiivset seost.

Joonis 4 illustreerib, et Saudi Araabia ja Kuveidi puhul $R^2=0,0046$ ja Iraani ja Kuveidi puhul $R^2=0,3797$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 0,46% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 37,97%. Saudi Araabia moodustas keskmiselt kaubavahetusest 2,77% (Kuveit Saudi Araabia omast 0,62%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,834. Iraan moodustas keskmiselt kaubavahetusest 0,5% (Kuveit Iraani omast 0,32%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,674. Sellest saab järeldada, et nii kaubavahetus kui ka häälte kattumine oli suurem Saudi Araabiaga, kuid omavaheline seos sellel puudub. Kuigi kaubavahetus ja häälte kattumine oli madalam Iraaniga, siis on keskmine seos olemas kaubavahetuse suurenemisel ja suuremal häälte kattumisel.

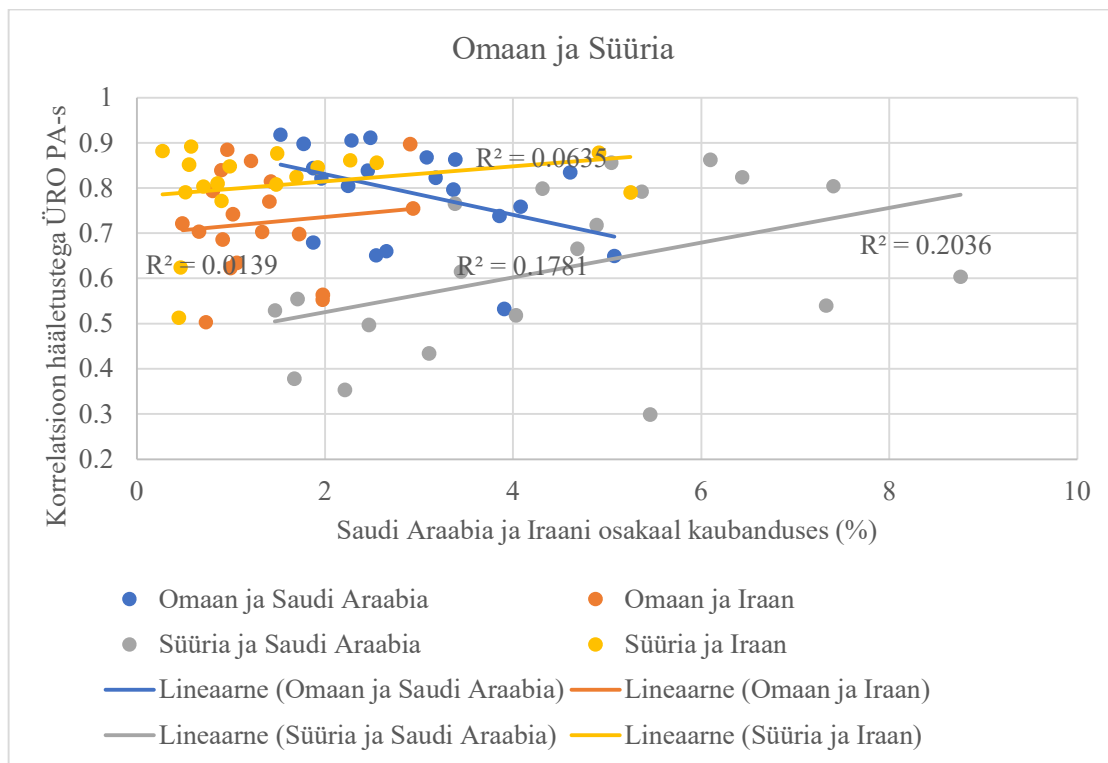

Joonis 4. Kuveit ja Liibanon. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Korrelatsioon Saudi Araabia ja Liibanoni vahel on 0,123, mis tähendab seose puudumist ning korrelatsioon Iraani ja Liibanoni vahel on 0,407, mis tähendab nõrga positiivse seose olemasolu. Joonis 4 illustreerib, et Saudi Araabia ja Liibanoni puhul $R^2=0,0151$ ning Iraani ja Liibanoni puhul $R^2=0,1655$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 1,51% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 16,55%. Saudi Araabia moodustas Liibanoni kaubavahetusest keskmiselt 3,52%

(Liibanon Saudi Araabia omast 0,21%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,676. Iraan moodustas Liibanoni kaubavahetusest keskmiselt 0,55% (Liibanon Iraani omast 0,09%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,68. Sellest saab järeldada, et kuigi suurem kaubavahetus Liibanoni puhul toimus Saudi Araabiaga, siis hääletamine kattus põhimõtteliselt võrdselt koos Iraaniga ning erinevalt Saudi Araabiast, eksisteerib Iraanil nõrk seos Liibanoniga.

Allolev joonis 5 illustreerib Omaani ja Süüria seost Saudi Araabia ja Iraaniga. Korrelatsioon Saudi Araabia ja Omaani vahel on -0,422, mis tähendab nõrga negatiivse seose olemasolu ning Iraani ja Omaani vahel on 0,118, mis tähendab seose puudumist. Joonis 5 illustreerib, et Saudi Araabia ja Omaani puhul $R^2=0,1781$ ning Iraani ja Omaani puhul $R^2=0,0139$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 17,81% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 1,39%. Saudi Araabia moodustas Omaani kaubavahetusest keskmiselt 2,91% (Omaan Saudi Araabia omast 0,46%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,79. Iraan moodustas Omaani kaubavahetusest keskmiselt 1,34% (Omaan Iraani omast 0,55%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,723. Sellest saab järeldada, et Omaani kaubavahetus ja kattuvus hääletamistega oli suurem Saudi Araabiaga, kuid nende omavaheline seos on negatiivne, mis on vastupidine hüpoteesis püstitatule, et osatähtsuse suurenemisel kaubavahetuses suureneb ka kattumine hääletamistel.

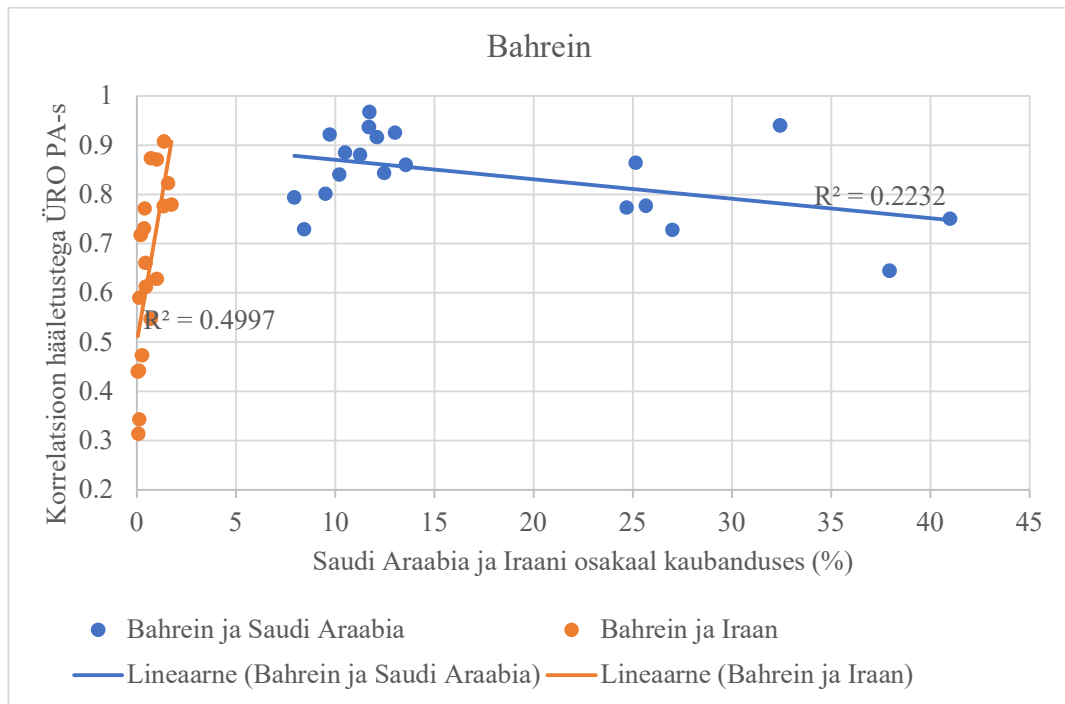

Joonis 5. Omaan ja Süüria. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

Korrelatsioon Saudi Araabia ja Süüria vahel on 0,451, mis tähendab nõrga positiivse seose olemasolu ning Iraani ja Süüria vahel 0,252, mis tähendab seose puudumist. Joonis 5 illustreerib, et Saudi Araabia ja Süüria puhul $R^2=0,2036$ ning Iraani ja Süüria puhul $R^2=0,0635$. See tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 20,36% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 6,35%. Saudi Araabia moodustas Süüria kaubavahetusest keskmiselt 4,46% (Süüria Saudi Araabia omast 0,34%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,62. Iraan moodustas Süüria kaubavahetusest keskmiselt 1,55% (Süüria Iraani omast 0,17%) ning hääletuste korrelatsioon oli keskmiselt 0,807. Sellest saab järeldada, et hoolimata suuremast kaubavahetusest Saudi Araabiaga, oli Süüria suurem häälte kattuvus Iraaniga.

Allolev joonis 6 illustreerib Bahreini seost Saudi Araabia ja Iraaniga. Korrelatsioon Saudi Araabia ja Bahreini vahel on -0,472, mis tähendab nõrka negatiivset seost ning Iraani ja Bahreini vahel on 0,707, mis tähendab tugevat positiivset seost. Joonis 6 illustreerib, et Saudi Araabia ja Bahreini puhul $R^2=0,2232$ ning Iraani ja Bahreini puhul $R^2=0,4997$. See

tähendab seda, et Saudi Araabia puhul kaubanduse osakaalu varieeruvus seletab 22,32% hääletamise varieeruvusest ning Iraani puhul 49,97%. Saudi Araabia moodustas Bahreini kaubavahetusest keskmiselt 17,8% (Bahrein Saudi Araabia omast 1,19%) ning keskmine korrelatsioon hääletustega oli 0,84. Iraan moodustas Bahreini kaubavahetusest keskmiselt 0,63% (Bahrein Iraani omast 0,09%) ning keskmine korrelatsioon hääletustega oli 0,648. Sellest saab järeldada, et kuigi Bahreini nii kaubavahetus kui ka häälte kattumine oli suurem Saudi Araabiaga, siis Iraani osakaalu suurenemisel kaubavahetusel on tugev seos häälte kattumiste suurenemisega.

Joonis 6. Bahrein. Autori koostatud ja arvutatud OEC (2021) ja Erik Voeteni (2013) andmebaasi põhjal

5.2 Tulemused

Analüüsist ilmselt ilmnes, et uuritud perioodi jooksul oli Saudi Araabia kaubanduse osakaal uuritud 11 riigist võrreldes Iraaniga suurem üheksas riigis ning Iraani osakaal oli suurem ainult AÜE-s ja Iraagis. Samuti oli riikide hääletuste kattuvus suurem Saudi Araabiaga kui Iraaniga ning ainult Süüria hääled kattusid rohkem Iraaniga. Liibanoni hääled kattusid nii Saudi Araabia kui ka Iraaniga sisuliselt võrdselt. Sellest saab järeldada, et nii kaubanduse osakaal kui ka häälte kattumine on Lähis-Ida riikide puhul suurem Saudi

Araabial kui Iraanil, kuid analüüsist selgub ka see, et nendel kahel muutujal puudub omavaheli seos. AÜE ja Iraagi hääled kattusid rohkem Saudi Araabiaga hoolimata Iraani suuremast osakaalust kaubanduses ning Süüria hääled kattusid rohkem Iraaniga hoolimata Saudi Araabia suuremast osakaalust kaubanduses. Liibanoni hääled jagunesid sisuliselt võrdselt, kuigi Saudi Araabial on suurem osakaal kaubanduses. Seitsmes riigis (Bahrein, Egiptus, Jeemen, Jordaania, Katar, Kuveit ja Omaan) on suurem nii kaubanduse osakaal kui ka häälte kattuvus Saudi Araabial.

Oluline on siiski märkida, et nii Saudi Araabia kui ka Iraan moodustavad enamikes riikides nii kaubanduses kui ka relvaimpordis marginaalse osakaalu ja seda ka vastupidi, millest saab järeldada, et kahel suurriigil puudub suur ülekaal diaadis, mis kindlustaks nende dominantsust. Samuti selgub kolmanda peatüki kaubavahetuse andmetest, et enamikel juhtudel puudub kaubavahetus strateegiliste ressurssidega, mistõttu ei ole riigi üksteisest nii sõltuvad ka eksporditarkite poolest.

Võrreldes riikide seoseid Saudi Araabiaga, siis viie riigi puhul neil seos puudub, kolmel puhul on tegemist nõrga negatiivse seosega (mis on hüpoteesiga vastuolus) ning ainult kolmel juhul on olemas positiivne seos (Iraagi, Katari ja Süüriaga), kuid needki on nõrgad. Võrreldes riikide seoseid Iraaniga, siis seitsmel juhul puudub seos, kahel juhul esineb nõrk positiivne seos (Katar ja Liibanon) ning ühel juhul esineb keskmise tugevusega positiivne seos (Kuveidiga) ja ainult ühe riigil on tugev positiivne seos (Bahreiniga). Uurimisperioodi jooksul kahe suurriigi osakaal suurenes ja vähenes marginaalselt nii kaubavahetuses kui ka relvaimpordis, kuid märkimisväärseid korrelatsiooni suurenemisi kui ka vähenemisi ei toimunud ÜRO Peaassamblee häälates, mistõttu ei saa nende muutujate vahel tugevat seost olla.

Märkimisväärne on asjaolu, et kuigi Iraani osakaal kaubanduses võrreldes Saudi Araabiaga on väga väike, siis vahe ÜRO häälte korrelatsioonide vahel ei ole nii suur. Sellest saab järeldada, et kuigi Lähis-Ida riikide seisukohad ja välispoliitika kattuvad rohkem Saudi Araabiaga, siis nende seisukohad ei erine väga palju Iraani omast. Samuti tuleb teadvustada asjaolu, et Iraani ja Saudi Araabia enda hääled samuti teatud osas kattuvad, mistõttu ei saa ka uuritavate Lähis-Ida riikide seisukohad olla kummastki liiga kauged.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kui tugevas seoses olid omavahel Saudi Araabia ja Iraani osakaal Lähis-Ida riikide majanduses ja julgeolekus ning nende riikide hääletuste kattuvus kummagi suurriigi häältega ÜRO Peaassamblees. Siinne töö erineb teistest sarnastest töödest selle poolest, et arvestatud on nii majanduse kui ka julgeoleku rolli korraga, et leida parem seletus sellele, miks riikide hääled kattuvad ühe riigiga rohkem kui teisega. Varasemad sarnased uuringud on keskendunud teistele riikidele, kus on analüüsitud riikide omavahelisi majanduslikke suhteid kas kaubanduse, investeeringute või arenguabi kujul ning häälte kattumisi ÜRO Peaassamblees. Saudi Araabia ja Iraani omavahelist konkureerimist sellisel viisil ei ole seni analüüsitud.

Töö esimeses osas on esitatud teoreetiline raamistik, milles kontseptualiseeritakse mõju ehk diaadis dominantsemal osapoolel on võimalik teine osapool allutada oma taatele, sest eksisteerib rääkimata arusaam, et dominantsem osapool saab omale lubada suhete katkestamist ning selle vältimiseks nõrgem osapool hoidub konfliktist. Sellest tulenes ka autori hüpotees, et mida suurem on dominantsema riigi osakaal uuritava riigi kaubanduses ja julgeolekus, seda rohkem kattuvad ka selle riigi hääled rahvusvahelistes organisatsioonides, milleks selle töö jaoks valiti välja riikide hääled ÜRO Peaassamblees. Töö koostamisel kasutati OEC, SIPRI ja Erik Voeteni ÜRO Peaassamblee hääletuste andmebaase, mille põhjal selgitati välja omavahelised seosed kaubanduses, julgeolekus ja ÜRO Peaassamblee hääletuste vahel.

Töö jaoks valiti välja 11 riiki Lähis-Idast ning selgub, et enamike riikide puhul kinnitust autori hüpoteesile ei leitud, mis tõenäoliselt tuleneb sellest, et uuritud perioodi jooksul enamikes riikides oli Saudi Araabia ja Iraani osakaal majanduses ja julgeolekus marginaalne ning häälte kattumine oli mõlema riigi puhul kõrge, kuigi Saudi Araabia osakaal oli reeglina suurem ja ka riikide hääled kattusid rohkem Saudi Araabiaga. Tööst selgub, et mõju avaldumine ei tulene ainult sellest, et riik on dominantsem osapool diaadis, vaid ka osatähtsuse suurusest ja alternatiivsete kaubandusteede olemasolust. Samuti selgub, et enamike riikidega ei toimu kahel suurriigi vahel eksportimist strateegiliste materjalidega, mis võiksid mõju avaldada riikide hääletamistele ÜRO-s.

Lisaks leiti, et Lähis-Ida riikide julgeolekus on Saudi Araabia ja Iraan osakaal samuti marginaalne, sest kumbki riik ei tegele aktiivselt relvade ekspordiga töös uuritavatesse

riikidesse, mistõttu sai analüüsida ainult Süüria ja Iraani vahelist seose ning seal ka seos puudus. Kuna Saudi Araabia ja Iraani osatähtsus riikide kaubanduses ja julgeolekus on marginaalne, siis võib järeldada, et riikide hääled kattuvad ÜRO Peaassamblees ühe või teise riigiga mitte sellepärast, et kahel suurriigil oleks nende suhtes mõju, vaid sellepärast, et riigid ise on otsustanud nii hääletada. Samuti ei saa välistada, et mõju omavad nende riikide suhtes hoopis teised riigid, mistõttu edaspidi võiks uurida riikide suurimate partnerite osatähtsust majanduses ja julgeolekus ning nende hääletusi ÜRO-s või teistes rahvusvahelistes organisatsioonides.

Kasutatud kirjandus

- Baccini, Leonardo, Andreas Dür & Manfred Elsig. 2015. „The Politics of Trade Agreement Design: Revisiting the Depth-Flexibility Nexus: Research Note.“ *International Studies Quarterly* 59 (4): 765–775.
- Baldwin, David A. 2013. „Power and International Relations.“ toim. Walter Carlsnaes, Thomas Risse, Beth A. Simmons. London : SAGE, 273–297.
- Bentley, Patrick R. 2013. „Alliances, Arms Transfers and Military Aid: Major Power Security Cooperation with Applications and Extensions to the United States.“ Doktoritöö. Vanderbilt University, Faculty of the Graduate School.
- Biersteker, Thomas J. 1980. „Self-Reliance in Theory and Practice in Tanzanian Trade Relations.“ *International Organization* 34 (2): 229–264.
- Caporaso, James A. 1978. „Dependence, Dependency, and Power in the Global System: A Structural and Behavioral Analysis.“ *International Organization* 32 (1): 13–43.
- Collins, Gabriel. 2018. „Anti-Qatar Embargo Grinds Toward Strategic Failure.” *James A. Baker III Institute for Public Policy of Rice University*
- Country Listing. 1992. „Relations with Jordan.“ *SAUDI ARABIA - A Country Study* detsember <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-11649.html> (külastatud 03.05.2021).
- Dreher, Axel, Peter Nunnenkamp & Rainer Thiele. 2008. „Does US Aid Buy UN General Assembly Votes? A Disaggregated Analysis.“ *Public Choice* 136 (1/2): 139–164.
- Erik Voeten. 2013. „Data and Analyses of Voting in the UN General Assembly.“ *Routledge Handbook of International Organization* toim. Bob Reinalda <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/LEJUQZ> (külastatud 10.05.2021).
- Ersoy, Eyüp. 2013. „Saudi Arabia and Iran in the New Middle East.“ *Middle Eastern Analysis / Ortadoğu Analiz* 5 (51): 47–54.
- Gartzke, Erik & Quan Li. 2003. „Measure for Measure: Concept Operationalization and the Trade Interdependence: Conflict Debate.“ *Journal of Peace Research* 40 (5): 553–571.

- Goh, Evelyn. 2014. „The Modes of China’s Influence: Cases from Southeast Asia.“ *Asian Survey* 54 (5): 825–848.
- Goldhamer, Herbert & Edward A. Shils. 1939. „Types of Power and Status.” *American Journal of Sociology* 45 (2): 171–182.
- Hinno, Risto. 2015. „Korrelatsioon“ 1.oktoober https://rstudio-pubs-static.s3.amazonaws.com/123035_a45749a8afa747b48a51b51c03820300.html (külastatud 07.05.2021).
- Holtom, Paul, Mark Bromley & Verena Simmel. 2012. „Measuring international arms transfers.“ *SIPRI Fact Sheet*.
- Kastner, Scott L. 2016. „Buying Influence? Assessing the Political Effects of China’s International Trade.“ *The Journal of Conflict Resolution* 60 (6): 980–1007.
- Keohane, Robert O. & Joseph S. Nye. 1998. „Power and Interdependence in the Information Age.“ *Foreign Affairs* 77 (5): 81–94.
- Kinsella, David. 1998. „Arms Transfer Dependence and Foreign Policy Conflict.“ *Journal of Peace Research* 35 (1): 7–23.
- Kleinberg, Katja B., Gregory Robinson & Stewart L. French. 2012. „Trade Concentration and Interstate Conflict.“ *The Journal of Politics* 74 (2): 529–540.
- Malanciuc, Bogdan S. 2018. „International Economic Relations and Their Influence Upon Power Centers Evolution.“ *Studies and Scientific Researchers. Economics Edition* (27): 99–106.
- Mandler, Leah & Carmela Lutmar. 2020. „Israel’s Foreign Assistance and UN Voting—Does it Pay?” *Indiana University Press* 25 (1): 99–121.
- Moya Mena, Sergio I. 2018. „Iran and Saudi Arabia, Geopolitical Rivalries and Confrontation Scenarios.“ *OASIS - Observatorio de Análisis de los Sistemas Internacionales* 0 (27): 47–66.
- Moyer, Jonathan D., Tim Sweijs, Mathew J. Burrows & Hugo Van Manen. 2018. „Power and Influence in a Globalized World.“ *Atlantic Council* 6–10.
- Moyer, Jonathan D., Tim Sweijs, Matt Burrows & Hugo Van Manen. 2017. „Appendix to Interdependence and Power in a Globalized World.“

- Paul, T. V. 1992. „Influence through Arms Transfers: Lessons from the U.S.-Pakistani Relationship.“ *Asian Survey* 32 (12): 1078–1092.
- Peterson, Timothy M. 2014. „Dyadic Trade, Exit Costs, and Conflict.“ *The Journal of Conflict Resolution* 58 (4): 564–591.
- Rousseau, David L. & Rocio Garcia-Retamero. 2007. „Identity, Power, and Threat Perception: A Cross-National Experimental Study.“ *The Journal of Conflict Resolution* 51 (5): 744–771.
- Sislin, John. 1994. „Arms as Influence: The Determinants of Successful Influence.“ *The Journal of Conflict Resolution* 38 (4): 665–689.
- Stockholm International Peace Research Institute (SIPRI). 2021. „SIPRI Arms Transfers Database.“ 15.märts <https://sipri.org/databases/armstransfers> (kūlastatud 10.05.2021).
- Strand, Jonathan R. & John P. Tuman. 2012. „Foreign Aid and Voting Behavior in an International Organization: The Case of Japan and the International Whaling Commission.“ *Foreign Policy Analysis* 8 (4): 409–430.
- Strüver, Georg. 2012. „What Friends Are Made of: Bilateral Linkages and Domestic Drivers of Foreign Policy Alignment with China.” *GIGA Research Programme: Power, Norms and Governance in International Relations* (209): 1–33.
- Zaaiman, Johan. 2020. “Power and influence: assessing the conceptual relationship.” *KOERS — Bulletin for Christian Scholarship* 85 (1): 1–14.
- The Observatory of Economic Complexity (OEC) kodulehekül. 2021. <https://oec.world/en> (kūlastatud 10.05.2021).
- Tzemprin, Athinia, Jugoslav Jozić, & Henri Lambaré. 2015. „The Middle East Cold War: Iran-Saudi Arabia and the Way Ahead.“ *Politicka Misao: Croatian Political Science Review* 52 (4/5): 187–202.
- Umbriaco, Julian. 2017. „The Middle East's cold war“ *Harvard International Review* 38 (3): 6.
- Wen-Chin Wu, Ronan Tse-Min Fu & Hsin-Hsin Pan. 2016. „China’s Economic Weight on the Scale of Sino-US Confrontation — Evidence from the United Nations General Assembly Voting Data“ *Political Economy of International Organizations Conference*.

Saudi Arabia and Iran rivalry in the Middle East region: On the Example of the United Nations General Assembly 2000-2019

Henrik-Mikael Toiviainen

Summary

Since the 1979 Islamic Revolution, Iran and Saudi Arabia have competed for influence in the Middle East, as both countries see their role as representatives of the Islamic world. Their rivalry has continued throughout the 21 century and although both sides aim to increase their influence, both sides have during the years refrained from open hostility and have tried to steer the course of events, shape developments and influence decisions according to their political interests (Ersoy, 2013: 49). One way to gain influence in the Middle East is to build a relationship of economic and security dependency so that other countries in the region act in accordance with their influencer.

The aim of the current thesis was to examine the relationship between the share of importance of Saudi Arabia and Iran in trade and security in the Middle East countries and the correlation of their votes with the votes of both major regional powers in the U.N. General Assembly. In this research paper 11 countries in the Middle East are analysed to acquire a thorough overview of changes that have taken place in the economy and security between 2000 and 2019, and what impact they have had on foreign policy during the years. Similar research papers have proved an existence of a link between countries receiving U.S. aid and countries voting favourably with U.S. stances in the U.N. General Assembly. Connections have been also found in the International Whaling Commission where countries receiving aid from Japan also vote in accordance with Japan. This thesis is unique because Saudi Arabia and Iran rivalry has not been analysed on the example of the United Nations General Assembly and unlike earlier studies, the framework is expanded and it takes into account both economic and military ties.

The central hypothesis of this work is: the greater the share of importance of country A in a country B's economy and military, the more will county B vote in line with county A. In this case country A will be Saudi Arabia or Iran and country B will be one of 11

countries from the Middle East. To prove this hypothesis, following tasks were first completed:

1. Calculate the share of importance in the economy and military of countries in each other and the correlation of votes in the U.N. General Assembly.
2. Find out the dominant country in the dyad that could exercise influence.
3. Find out the strength of correlation between the share of importance in economy and military and the U.N votes.

The thesis consists of five parts. The first part is theoretical framework that conceptualizes influence, economic and military dependence, and the origins of the rivalry. The second part of the thesis describes the methodology how to measure influence and describes the measures used to find the relationship between the variables. The following third and fourth part give the overview of the economic and military relationship during the years researched. The fifth part is an analysis of the data and results of the research are presented in detail.

According to the data analysed, the hypothesis is proved to be in most cases incorrect. Saudi Arabia mostly has a bigger share of importance in the economy and countries in the Middle East mostly vote more in line with Saudi Arabia in the U.N., but those two variables are in most cases not related. Iran has a bigger share of influence in security, but it has no relation with the votes in the U.N General Assembly. In most cases the share of importance in the economy and security was marginal for both countries, which suggests that countries vote more in line with Saudi Arabia or Iran not because they have influence over those countries, but because of their own interests.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Henrik-Mikael Toiviainen, annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Iraani Islamivabariigi ja Saudi Araabia Kuningriigi omavaheline konkureerimine Lähis-Ida piirkonnas: ÜRO näitel“, mille juhendaja on Raul Toomla,

1. reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Henrik-Mikael Toiviainen

16.05.2021